

Disagreement and Its Epistemological Implications for Pyrrhonian Skepticism

Iman Khodafard

PhD Candidate in Philosophy, Department of Philosophy, University of Isfahan, Isfahan, Iran. Email: i.khodafard@ltr.ui.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 31 May 2026

Accepted: 5 July 2026

Published Online: 23 September 2026

Keywords:

Sextus Empiricus, Pyrrhonian Scepticism, suspension of judgment, disagreement, merely possible disagreement

ABSTRACT

This paper examines whether Pyrrhonian skeptics can appeal to disagreement as a ground for suspending judgment without thereby committing themselves to the very dogmatism they seek to avoid. Throughout his works, Sextus Empiricus repeatedly invokes disagreement as a basis for epochē, both at the beginning of inquiry and at its provisional conclusion. Pyrrhonian skeptics insist that their investigative project must remain free from all forms of dogmatism, whether positive or negative. However, Sextus' discussion in *Outlines of Pyrrhonism* I. 31–34 seems to rely on a form of disagreement that may be characterized as merely possible disagreement. Such an appeal threatens to foreclose the search for truth from the outset and thus appears to presuppose a negatively dogmatic stance. Moreover, the move from disagreement to suspension of judgment may itself depend on substantive theoretical assumptions, thereby compromising the methodological neutrality that Pyrrhonian skepticism claims to preserve. The paper argues that, despite their explicit rejection of dogmatism, Pyrrhonian skeptics risk embracing dogmatic commitments in the conclusions generated by their appeal to disagreement. In particular, the appeal to merely possible disagreement appears to yield a negatively dogmatic result that sits uneasily with the Pyrrhonian ideal of suspension of judgment.

Cite this article: Khodafard, I. (2026). Disagreement and Its Epistemological Implications for Pyrrhonian Skepticism. *Shenakht*, 19(3), 133-166.
<http://doi.org/10.48308/kj.2026.244656.1440>

Extended Abstract

This paper addresses the following question: Can the Pyrrhonian appeal to disagreement undermine every attempt to attain truth and knowledge without committing the Pyrrhonian skeptic to either positive or negative dogmatism? Sextus Empiricus' dialectical strategy typically begins, whenever he sets out to attack the doctrines of the Dogmatists, with the claim that there exists disagreement concerning the issue at hand. Such disagreement, he argues, demonstrates that the truth regarding that issue cannot be attained. For disagreement is either decidable (*ἐπικριτής*) or undecidable (*ἀνεπικριτος*). If it is undecidable, suspension of judgment (*epochē*) follows. If it is claimed to be decidable, however, the remaining Agrippan modes undermine or refute that very claim.

When a Pyrrhonian inquirer undertakes an investigation, what they principally examine are the arguments for and against proposition *p*, since any disagreement concerning *p* must ultimately arise from the reasons advanced in its support or opposition. Suppose Rostam maintains that *p* is true, whereas Tahmineh maintains that $\neg p$ is true. If neither offers any justification for their belief, both immediately fall prey to Agrippa's Fourth Mode, the Mode from Hypothesis, which exposes arbitrary assumption. If one assumption is to be preferred over the other, further reasons are required. Once Rostam and Tahmineh seek to provide arguments in favor of *p* or $\neg p$, while avoiding arbitrary assumption, they inevitably encounter either infinite regress or circular reasoning. In either case, two competing positions remain, and since no non-question-begging criterion is available for preferring one over the other, the Pyrrhonian investigator once again finds no alternative but to suspend judgment.

Sextus' writings reveal at least two distinct kinds of disagreement. The first is an actual, unresolved disagreement; the second is merely possible disagreement. Agrippa's Mode "from disagreement" (*ἀπὸ τῆς διαφωνίας*), the first of the Agrippan modes, exemplifies the former, whereas the discussion in *Outlines of Pyrrhonism* I.31–34 presents the latter. According to the notion of merely possible disagreement, even if the Pyrrhonian investigator is unable to produce an opposing argument concerning a given issue, or even if no actual disagreement presently exists, assent must nevertheless be withheld, since disagreement may arise in the future. Under such circumstances, assent would be premature, and premature assent is precisely what Sextus repeatedly attributes to the Dogmatists.

The Pyrrhonian can, moreover, anticipate which issues will generate irresolvable disagreement. Any matter belonging to the class of the non-evident (*ἄδηλος*), precisely because of its obscurity, is destined to become the object of endless dispute. The fact that undecidable disagreement arises only with respect to non-evident matters suggests

that, in addition to presently existing disagreements, one may also predict disagreements solely on the basis of the nature of their subject matter. Consequently, even if no actual disagreement currently exists concerning a non-evident issue, the possibility of such disagreement remains. This possibility transforms every apparent endpoint of inquiry into a merely provisional one and indefinitely postpones the attainment of truth. At precisely this point, Pyrrhonian skepticism, despite its determination to avoid negative dogmatism, appears in practice to succumb to it.

One may nevertheless ask why disagreement should constitute an obstacle to truth in the first place. Disagreement by itself motivates inquiry only if one presupposes a metaphysical principle according to which contradictory predicates cannot simultaneously belong to the same object in the same respect and at the same time. The object of inquiry must therefore possess determinate characteristics. Hence, if incompatible claims are made concerning the same object, inquiry must continue until the conflict is resolved. Were the skeptic to reject this assumption and deny that disagreement obstructs the discovery of truth, the result would be a position akin to Protagoras' doctrine of the criterion, in which inquiry loses its purpose. The skeptic would no longer regard *anōmalia* and *diaphōnia* as evidence that the truth has not yet been reached. Instead, disagreement would receive an entirely different interpretation: there is no requirement that all true statements concerning an object converge upon a single account. Contradictory, contrary, or mutually inconsistent descriptions of one and the same object could each express different aspects of reality or reflect differences in the cognitive situation of the knowing subject. Yet such a position merely replaces one metaphysical commitment with another. If contradictory descriptions of the same object are equally true, the underlying metaphysical assumption becomes unmistakably Heraclitean. Indeed, every inquiry directed toward discovering the truth appears already to presuppose the unity of truth. It is precisely this presupposition, and the commitment it entails, that threatens to draw the Pyrrhonian skeptic into positive dogmatism.

This paper argues, however, that although the Pyrrhonian necessarily begins inquiry from certain assumptions, those assumptions are neither affirmed nor endorsed. Their adoption does not represent a rational preference but merely serves as a methodological point of departure. The aim of the investigation is ultimately to demonstrate that such assumptions fail to secure the attainment of truth. Accordingly, the Pyrrhonian avoids positive dogmatism because assumptions such as metaphysical realism, the Principle of Non-Contradiction, and similar theses function only methodologically; they are dialectical instruments employed against the Dogmatists rather than doctrines to which the skeptic is committed. Nevertheless, the outcome of this methodological procedure closely approximates negative dogmatism. The Agrippan modes of argument, together with the appeal to merely possible disagreement in its various formulations, render the

attainment of truth impossible by any route whatsoever. Although the Pyrrhonian continues to acknowledge that truth remains logically possible, this possibility survives only in the weakest conceivable logical sense. Thus, even while attempting to escape negative dogmatism, the Pyrrhonian effectively falls back into it.

The resulting position is a form of radical skepticism from which no claim to truth escapes. Despite Sextus Empiricus' persistent efforts—especially in the *Outlines*—to portray Pyrrhonian argumentation otherwise, its cumulative effect is nothing less than the impossibility of attaining truth. This impossibility is not inductive or empirical, as Sextus himself suggests, but methodological and intrinsic. The epistemic subject is characterized by structural deficiencies—depicted most vividly in Aenesidemus' Ten Modes—that render the attainment of truth unattainable, even if Pyrrhonian caution prevents the skeptic from explicitly asserting this conclusion.

According to Sextus (*Outlines of Pyrrhonism* I.12), the motivating cause of Pyrrhonian inquiry is the hope of attaining *ataraxia*. In the initial stages of inquiry, tranquility is pursued through the search for truth. Yet as inquiry progresses, the hope of achieving tranquility gradually becomes inseparable from despair regarding the attainment of truth. It is precisely this despair that ultimately leads the Pyrrhonian investigator to a suspension of judgment that is, in practice, permanent, even though it remains, in principle, formally open to the possibility of discovering the truth. Pyrrhonian inquiry therefore culminates in nothing less than a radical skepticism concerning the possibility of attaining truth—whether that radical skepticism is ultimately regarded as its greatest virtue or its deepest defect.

اختلاف نظر و پیامدهای معرفت‌شناختی آن برای شکایت پورونی

ایمان خدافرد

دانشجوی دکتری فلسفه، گروه فلسفه، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. ایمیل: i.khodafard@ltr.ui.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۳/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۱۴ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۰۱ کلیدواژه‌ها: سکستوس امپیریکوس، شکایت پورونی، تعلیق حکم، اختلاف نظر، اختلاف نظر صرفاً ممکن	در این مقاله قصد دارم نشان دهم که شکاکان پورونی چگونه می‌توانند، بدون گرفتار آمدن در دام جزمیتی که مدعی‌اند از آن می‌گیرند، از اختلاف نظر به مثابه ابزاری برای منتفی ساختن پروژه شناخت استفاده کنند. سکستوس امپیریکوس، در مقام راوی یا نماینده شکایت پورونی، در سرتاسر آثارش، پیوسته برای تعلیق حکم، چه در آغاز پژوهش چه در پایان موقتی پژوهش، به اختلاف نظر متوسل می‌شود. شکاکان پورونی پیوسته بر این ویژگی پروژه پژوهش پورونی تأکید دارند که باید از هرگونه جزمیت، هم جزمیت ایجابی و هم جزمیت سلبی، پرهیز کرد اما به نظر می‌رسد که توسل به گونه‌ای از اختلاف نظر، در بند ۳۱-۳۴ کتاب طرح‌های کلی شکایت پورونی، که می‌توان آن را اختلاف نظر صرفاً ممکن نامید، حکایت از تعلق خاطر شکاکان پورونی به جزمیت سلبی دارد. زیرا توسل به چنین نوعی از اختلاف نظر می‌تواند هرگونه تلاش برای حصول حقیقت را از آغاز منتفی سازد. همچنین، از سوی دیگر، اختلاف نظر و تعلیق حکم در مواجهه با آن می‌تواند حکایت از مفروضاتی نظرورزانه داشته باشد که دیگر بار از خطوط قرمز شکاکان پورونی است. بدین سان، ظاهراً هم پروژه پژوهش پورونی و هم نقش اختلاف نظر در آن می‌تواند مستلزم جزمیت باشد و چنین اتهامی می‌تواند بر باددهنده پروژه پژوهش پورونی باشد.

استناد: خدافرد، ایمان. (۱۴۰۵). اختلاف نظر و پیامدهای معرفت‌شناختی آن برای شکایت پورونی. شناخت، ۱۹(۳)، ۱۳۳-۱۶۶

DOI: <http://doi.org/10.48308/kj.2026.244656.1440>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه

توجه به نقش اختلاف نظر در حصول حقیقت سابقه‌ای دیرینه دارد.^۱ پروتاگوراس و پس از او اصحاب آکادمی افلاطون نیز به این مسئله توجه کرده بودند. در نتیجه، تأکید بر مخاطره‌ای که این پدیده برای شناخت دارد ویژه پورونی‌ها نیست.^۲ اما آنچه استفاده پورونی‌ها از اختلاف نظر را ویژه می‌سازد نتیجه‌ای است که آن‌ها از اختلاف نظر می‌گیرند. در مواجهه با اختلاف نظر، (۱) می‌توان کوشید که با پژوهش علمی یا فلسفی (بسته به موضوع مورد پژوهش) حقیقت را یافت و حقیقت را یافتنی دانست؛ (۲) می‌توان موضوع پژوهش را شناختنی قلمداد کرد و از پژوهش دست کشید؛ و (۳) می‌توان حکم را تعلیق کرد و به پژوهش ادامه داد. ارسطو و جالینوس را می‌توان در میان دسته نخست جا داد. نماینده دسته دوم پزشکان تجربه‌باورند و نیز اصحاب آکادمی افلاطون. و نماینده دسته سوم گروهی‌اند موسوم به شکاکان پورونی.^۳ البته، چنان‌که از شیوه‌های استدلال شکاکانه ده‌گانه آینسیدموس برمی‌آید،^۴ در نزد شکاکان پورونی اختلاف نظر صرفاً میان فیلسوفان در نمی‌گیرد و در زندگی روزمره و میان مردم عادی نیز اختلاف حضور دارد (PH I. 165)^۵ و حتی در حوزه ادراکات حسی اختلاف انسان با حیوان در دریافتی که از مدرکات دارند وزن و اهمیت دارد و می‌تواند ادعای شناخت واقعیت را به مخاطره بیندازد.

سکستوس امپیریکوس، از نمایندگان اصلی شکاکیت پورونی که از او مکتوباتی مفصل برجای مانده، در مدخل مباحثی که برای حمله به آرای نظریه‌باوران (δογματικοί) می‌آغازد، نخستین استدلالی که اقامه می‌کند این است که در مبحث کذاوکذا میان نظریه‌باوران اختلاف نظر هست و همین نشان‌دهنده آن است که نمی‌توان به حقیقت درخصوص آن بحث دست یافت. بدین‌سان، پژوهشگر پورونی^۶ که به‌سان دیگر فیلسوفان در پی حقیقت یا تشخیص صادق از کاذب پژوهش را آغازید، مشاهده می‌کند که میان نظریه‌باورانی که درخصوص آن موضوع پژوهیده‌اند اختلاف نظر وجود دارد و همین اختلاف نظر به‌خودی‌خود او را از حکم کردن باز می‌دارد و به تعلیق حکم منجر می‌دارد (PH I.26). اختلاف نظر موجب می‌شود که شکاک صرفاً بتواند بگوید که فلان شیء در نسبت با او یا فلانی چگونه به نظر می‌رسد نه اینکه آن

^۱ پیش از آنکه از طریق آثار سکستوس امپیریکوس با نقش و تأثیر اختلاف نظر در مسئله معرفت آشنا شویم، پزشکان تجربه‌باور اختلاف نظر را از علانم ناشناختنی بودن موضوع قلمداد می‌کردند. نک. Barnes, 1990, p. 5-7؛ برای آشنایی با مکاتب پزشکی در دوره باستان، نک. Galen, 1985 (رساله On the Sects for Beginners).

^۲ نک. Barnes, 1990, pp. 1-8.

^۳ در جهان باستان، دو دسته شکاک بازشناسی شده‌اند: (۱) شکاکان آکادمی افلاطون (۲) شکاکان پورونی. تفاوت عمده این دو جریان این است که اولی امکان شناخت را منکر است و دومی درخصوص امکان شناخت حکم را تعلیق می‌کند. برای آشنایی با تفاوت‌های این دو جریان، نک. Striker, 1996. و نیز PH I.1-3.

^۴ نک. بخش دوم همین مقاله.

^۵ به شیوه مرسوم در نوشتارگان مرتبط با سکستوس امپیریکوس، در سراسر این مقاله از کتاب Πυρρώνειοι Ὑποτυπώσεις / Pyrrhōneioi hypotyposes (طرح‌های کلی [شکاکیت] پورونی) با کونه‌نوشت PH یاد می‌شود.

^۶ در این مقاله به جای استفاده از لفظ شکاک در برابر اسکیتیکوس (σκιπτικός) در بیشتر موارد از لفظ پژوهشگر پورونی استفاده می‌کنم و به جای شکاکیت پورونی نیز از پژوهش پورونی یا پروژه پژوهش پورونی استفاده خواهم کرد.

شیء بالطبع چگونه است (PH I.59; III.197). وی دست‌کم می‌تواند به چنین داده‌ای دسترسی داشته باشد چون پژوهشگر پورونی انطباعی که برایش حاصل شده را نمی‌تواند انکار کند

زیرا آنچه از طریق تصور منفعلانه ناخواسته ($\kappa\alpha\tau\grave{\alpha}\ \varphi\alpha\upsilon\tau\alpha\sigma\iota\alpha\nu\ \pi\alpha\theta\eta\tau\iota\kappa\eta\nu\ \acute{\alpha}\beta\omicron\upsilon\lambda\eta\tau\omega\varsigma$) ما را به تصدیق منجر می‌دارد واژگون نمی‌کنیم ... این‌ها چیزهایی هستند که پدیدار می‌شوند. اما وقتی پژوهش می‌کنیم که آیا آن زیرنهاد ($\acute{\upsilon}\pi\omicron\kappa\epsilon\iota\mu\epsilon\nu\omicron\nu$) چنان است که پدیدار می‌شود، می‌پذیریم که پدیدار می‌شوند، اما درباره پدیدار پژوهش نمی‌کنیم بلکه درباره آنچه پدیدار گفته می‌شود پژوهش می‌کنیم ($\zeta\eta\tau\omicron\upsilon\mu\epsilon\nu\ \delta'\ \omicron\upsilon\ \pi\epsilon\rho\iota\ \varphi\alpha\iota\upsilon\omicron\mu\epsilon\nu\omicron\nu\ \acute{\alpha}\lambda\lambda\grave{\alpha}\ \pi\epsilon\rho\iota\ \acute{\epsilon}\kappa\epsilon\iota\nu\omicron\nu\ \delta\ \acute{\lambda}\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\tau\alpha\iota\ \pi\epsilon\rho\iota\ \tau\omicron\upsilon\ \varphi\alpha\iota\upsilon\omicron\mu\epsilon\nu\omicron\nu$). چنان‌که بر ما پدیدار می‌شود که عسل شیرین می‌کند. این را می‌پذیریم. زیرا به نحو حسی شیرین می‌شویم ($\gamma\lambda\upsilon\kappa\alpha\zeta\acute{o}\mu\epsilon\theta\alpha\ \dots\ \acute{\alpha}\iota\sigma\theta\eta\tau\iota\kappa\acute{\omega}\varsigma$). اما [درباره] اینکه آیا شیرین هم هست ... پژوهش می‌کنیم. که این دیگر خود پدیدار نیست بلکه چیزی است که درباره پدیدار گفته شده.

(PH I.19)^۱

از اینجا می‌توان دریافت که آنچه محل اختلاف نظر است چیست و چنین اختلافی از کجا برمی‌آید. پژوهش پورونی درباره پدیدار از آن جهت که پدیدار می‌شود نیست بلکه درباره آن چیزی است که درباره پدیدار گفته می‌شود. به بیان دیگر، اینکه عسل برای من شیرین پدیدار می‌شود چیزی نیست که آن را محل تردید قرار دهم چون در داشتن این پدیدار و کیفیت این پدیدار هیچ اختیار یا فاعلیتی ندارم اما از اینکه عسل برای من شیرین به نظر می‌رسد نمی‌توانم درباره خود عسل ادعایی مطرح کنم و بگویم که «عسل شیرین است». «عسل شیرین است» آن چیزی است که درباره پدیدار گفته می‌شود.

اگر از شیئی واحد دو گزارش متفاوت یا متقابل وجود داشته باشد، می‌تواند حاکی از آن باشد که در نسبت با مدرک است که اختلاف و کثرت در گزارش‌ها به وجود می‌آید. از آنجاکه ممکن نیست درخصوص موضوعی که محل اختلاف نظر است تصدیقی شکل داد، اگر موضوعی به‌طور کامل بررسی شده باشد و اختلاف نظر درخصوص آن فیصله نیافته باشد حکم‌کردن ممکن نیست ($\omicron\upsilon\chi\ \omicron\iota\acute{\omicron}\nu\ \tau\acute{\epsilon}\ \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu\ \acute{\alpha}\pi\omicron\varphi\alpha\iota\nu\epsilon\sigma\theta\alpha\iota$) و به همین دلیل پذیرفته خواهد شد که پژوهشگر پورونی باید حکم را تعلیق کند (PH I.170). دیافونیا یا اختلاف نظری که مورد نظر پژوهشگر پورونی است اختلاف نظری است که متکی بر قراین و استدلال‌هاست اما سرانجام چون فیصله نیافته به تعلیق حکم انجامیده است. از این‌رو، اختلاف نظر مورد نظر سکستوس هرگونه اختلاف نظری نیست بلکه آن اختلاف نظر بالفعل و در جریان است که واجد صفت فیصله‌نیافتگی باشد. مبنای دیافونیا یا اختلاف نظر آنومیالیست. آنومیالیا ($\acute{\alpha}\nu\omicron\mu\alpha\lambda\iota\alpha$) عبارت است از

^۱ در هیچ‌یک از ترجمه‌هایی که از متون یونانی سکستوس امپیریکوس ارائه کرده‌ام نکته‌ای اجتهادی در ترجمه نداشته‌ام که مدعی ترجمه از یونانی باشم. از این‌رو، مراجعه به متن یونانی صرفاً برای آن بوده که، دست‌به‌عصای متن اصلی، از ترجمه فرانسوی پی‌یر پلگرن و ترجمه انگلیسی جان‌اتان بارنز و جولیا آناس و نیز ریچارد بت (که اطلاعات کتاب‌شناختی آن‌ها در بخش منابع آمده)، متن قابل‌اتکایی در فارسی ارائه کنم.

وضعیت فقدان وحدت یا وجود کثرت میان داده‌های حسی یا تجربه‌ها یا آرای شخص با خودش یا با دیگران. این فقدان وحدت می‌تواند در شکل تضاد و تناقض یا در صرف مختلف بودن بیان شود. آنومالیا دیافونیا نیست بلکه مقدم بر آن و ایجادکننده آن است. آنومالیا مولود ویژگی‌های طبیعی مدرک و نیز شرایط ادراک است.

افزون بر اختلاف نظرهای بالفعل که درباره آن‌ها سخن گفته شد، پژوهشگر پورونی می‌تواند پیش‌بینی کند که درخصوص کدام امور اختلاف نظری وجود خواهد داشت که فیصله‌یافتنی نباشد. چون هرآنچه در زمره امور ناواضح (*ἄδηλος*) باشد، به سبب همین ویژگی، یعنی ناواضح بودن و ابهام^۱، محل اختلافی پایان‌ناپذیر خواهد بود: «درخصوص هر امر ناواضحی اختلاف نظری پایان‌ناپذیر / پایان‌نیافته (*ἀνήνυτος*) در میان آن‌ها [= اصحاب آموزه‌ها] به وجود آمده است. (PH II.8)». همچنین در PH III. 254 آمده است که «... اشیا ناواضح دریافتنی هستند، به دلیل اختلاف نظر فیصله‌ناپذیر در مورد آن‌ها...». و بدین سان، ناواضح بودن طبیعت امور به دریافتنی بودن (*ἀκατάληπτος*)^۲ امور منجر می‌شود.^۳ اینکه اختلاف نظر فیصله‌ناپذیر وقتی به وجود می‌آید که امری که درخصوص آن اختلاف وجود دارد امری ناواضح باشد نشان می‌دهد که می‌توان، افزون بر اختلاف نظرهای اکنون موجود، اختلاف نظرهایی را پیش‌بینی کرد که، صرفاً براساس موضوع، امکان اختلاف نظر درخصوص آن‌ها وجود دارد. در نتیجه، اگر اکنون اختلافی بالفعل درخصوص موضوعی ناواضح وجود ندارد، امکان چنین اختلافی در آینده منتفی نیست و همین امکان می‌تواند هر نقطه پایان پژوهش را به نقطه‌ای موقتی تبدیل کند و حصول حقیقت را به طور دائمی به تعویق بیندازد. در اینجا است که شکاکیت پورونی اگرچه می‌خواهد خود را از جزمیت سلبی اصحاب آکادمی افلاطون در نتایج مبرا سازد اما ظاهراً در دام آن گرفتار می‌آید. روش پژوهش پورونی همچنین می‌تواند متهم به جزمیت ایجابی شود، زیرا آنچه اختلاف نظر را به تاکتیکی برای رسیدن به تعلیق حکم تبدیل می‌کند ظاهراً باید این مفروض مابعدالطبیعی سکستوس امپیریکوس یا پورونی باشد که واقعیت در ذات خود واحد است و، از این رو، چنانچه دیافونیایی درخصوص موضوعی در کار باشد، آنگاه همین دیافونیا نشانه‌ای است از اینکه ما به حقیقت نرسیده‌ایم و باید پژوهش درباره حقیقت را ادامه دهیم. همچنین شکاک پورونی باید مفروض مهم دیگری نیز داشته باشد: اصل امتناع اجتماع نقیضین.

^۱ ناواضح چیزهایی هستند که «که از طریق خودشان دریافته نمی‌شوند» (*τὰ μὴ ἐξ αὐτῶν ληπτὰ*) (M VIII. 141). کوته‌نوشت M (در بعضی مقالات از AM استفاده شده) اشاره به مجموعه یازده کتاب دارد تحت عنوان *Πρὸς μαθηματικούς* (در لاتینی *Adversus Mathematicos*) که سکستوس امپیریکوس ضد محققان در علوم مختلف نوشته است. برای آشنایی با این مجموعه و دلیل نام‌گذاری آن نک. Morison, 2026. در این مقاله از کتاب سوم این مجموعه (با کوته‌نوشت M III) با عنوان ضد اهل هندسه و نیز کتاب هفتم و هشتم این مجموعه (با کوته‌نوشت M VII و M VIII) با عنوان ضد منطقین استفاده شده است.

^۲ پایانه -τος را هم می‌توان به نحو وجهی ترجمه کرد هم به نحو غیر وجهی. درخصوص ترجمه این پایانه در متون شکاکان نک. Hankinson, 1995, p. 183؛ Powers, 2010, pp. 162-166؛ Barnes, 1990, p. 17-18.

^۳ در مواضع متعدد دیگر نیز سکستوس، از اختلاف نظر، فیصله‌ناپذیری و دریافتنی بودن را نتیجه می‌گیرد. مثلاً نک. PH II.49-50, 57, 110-115; PH III.30. در مقابل، جفت متضاد معنایی امور ناواضح، یعنی امور واضح، امری نیستند که برای همگان به یکسان نمودار شوند و مورد پذیرش همگان باشند و درباره آن‌ها سخن واحد گفته شود زیرا پدیدارهایی که در نزد هرکس هست ویژه اوست و الزاماً با دیگران مشترک نیست اما شدنی است که آنچه واضح است برای همگان محل توافق باشد و محل اختلاف نباشد. همچنین هرآنچه پدیداری از آن به نحو واضح در نزد ما باشد حکایت ندارد از دریافتنی بودن آنچه پدیدار شده است.

در این پژوهش، در بخش نخست به توصیف جایگاه اختلاف نظر در جغرافیای پژوهش پورونی می‌پردازم. در بخش دوم می‌کوشم نشان دهم که در نظر پژوهشگر پورونی چرا و چگونه اختلاف نظر می‌تواند مخاطره‌ای جدی برای ادعای حقیقت به وجود آورد و در این راستا جایگاه «الگوی برآمده از اختلاف نظر» را در الگوهای استدلال شکاکانه پنج‌گانه آگریپا بررسی می‌کنم. در بخش سوم، می‌کوشم به این مسئله پاسخ دهم که چرا استفاده از اختلاف نظر در منتفی ساختن پروژه کشف حقیقت مستلزم جزمیت ایجابی نیست. در بخش چهارم، به مخاطره‌ای که اختلاف نظر صرفاً ممکن می‌تواند برای پروژه پژوهش پورونی داشته باشد خواهیم پرداخت و، سرانجام، در بخش پنجم به معرفی شعارهای شکاکانه‌ای می‌پردازم که صراحتاً انگیزه پژوهشگر پورونی برای به بن‌بست کشاندن پژوهش حقیقت در باب هر موضوع پژوهش را نشان می‌دهد.

۱. جایگاه اختلاف نظر در جغرافیای پژوهش پورونی

داستان سیر فلسفی پژوهشگر پورونی از اینجا آغاز می‌شود که وی نخست با آنومالیا یا نابهنجاری در امور مواجه می‌شود و این نابهنجاری به تشویش وی می‌انجامد و در جهت حصول بی‌تشویشی می‌کوشد علت تشویش را از میان ببرد و به همین دلیل و از آنجاکه امید حصول بی‌تشویشی اصل علی شکاکیت است^۱، می‌کوشد مسیری به سمت این غایت بیابد. در گام نخست، به سان دیگر فیلسوفان گمان دارد که رسیدن به بی‌تشویشی محصول حصول حقیقت است (PH I.12). زیرا آنچه موجب تشویش شده است روشن نبودن حقیقت در خصوص موضوع کذاوکذا بوده و اگر بنا باشد بی‌تشویشی حاصل شود بایستی حقیقت در خصوص آن موضوع روشن شود. از این رو، هدف اصلی وی نه حصول حقیقت بلکه رسیدن به بی‌تشویشی است.^۲ اما در میانه مسیر پژوهش حقیقت و تعیین صدق و کذب در خصوص موضوع مورد پژوهش و رهایی از آنومالیای موجود، درمی‌یابد که بدنه‌ای از ادله و استدلال‌ها هستند که حامی اقوال مختلف و متقابل در خصوص آن موضوع‌اند و با مشاهده تکافؤ میان ادعاها و ادله و استدلال‌ها، چاره‌ای جز تعلیق حکم نمی‌یابد. سکستوس ادعا می‌کند که همزاد این تعلیق حکم نوعی بی‌تشویشی است که نه آن چنان که گمان داشت و از طریق حصول حقیقت بلکه از طریق تعلیق حکم حاصل می‌آید. وضعیت تعلیق حکم ناتوانی در حکم کردن است و همین که حکمی صورت نگیرد، علت تشویش نیز از میان می‌رود و، بدین سان، اگرچه حقیقت حاصل نشده اما پورونی به بی‌تشویشی دست یافته است.^۳ در ادامه سیر پژوهش، این مسیر

^۱ ἀρχὴν δὲ τῆς σκοπευτικῆς αἰτιώδῃ μὲν φαμεν εἶναι τὴν ἐλπίδα τοῦ ἀπαραιτήσεων.

مبدأ علی شکاکیت را می‌گوییم امید آرامش یافتن است (PH I.12).

^۲ در خصوص اینکه هدف اصلی پژوهشگر پورونی آتاراکسیا یا بی‌تشویشی است تقریباً اتفاق نظر وجود دارد اما برخی چنان بر این مطلب تأکید کرده‌اند که شکاک پورونی را از افتخار عنوان فیلسوف بودن محروم ساخته‌اند و مدعی شده‌اند که پورونی در معنایی غیر معمول به پژوهش مشغول است یا پژوهش او پژوهشی واقعی نیست (از جمله نک. (Striker, 2022; Palmer, 2000)). اما برخی دیگر از جمله ماشوکا (۲۰۲۱) و سواوارسن (۲۰۲۱؛ ۲۰۲۴) کوشیده‌اند، در معنایی حداقلی، پژوهش پورونی را «معطوف به حقیقت» معرفی کنند.

^۳ انتظار می‌رود که وقتی پژوهش پورونی به غایت خود، یعنی بی‌تشویشی دست یافت، پروژه پژوهش به پایان رسد. اما بی‌تشویشی پیوسته به دست می‌آید و از دست می‌رود یا به بیان دیگر موقتی است. چون هر تعلیق حکمی پیوسته در معرض ادله و استدلال‌های تازه قرار می‌گیرد و چون بناست که پژوهشگر پورونی نسبت به ادله و استدلال‌های تازه همواره گشوده باشد، آنگاه اضطراب یا تشویش حصول حقیقت، و از پس آن بی‌تشویشی، گریبان‌گیر وی می‌شود. در خصوص این خصلت پژوهش پورونی نک. خدافرد و همکاران (۱۴۰۵).

میان‌بر به سمت بی‌تشویشی به شاکله پژوهش تبدیل می‌شود، و بدین‌سان است که مسیر پژوهش فلسفی به مسیری ویژه تبدیل می‌شود و می‌توان آن را «شیوه پژوهش پورونی» نامید. شاکله پژوهش کردن^۱ در این معنا بر این شعار استوار است که «در نسبت با هر لوگوس لوگوسی متکافی در مقابل قرار می‌گیرد»^۲ و پژوهشگر پورونی پیوسته در مسیر پژوهش حقیقت در برابر هر رأیی رأیی مقابل می‌گذارد، به این دلیل که تعلیق حکم «از طریقِ برابر نهادن امور»^۳ است که حاصل می‌آید (PH I.31). این رأی مقابل یا یکی از آرای خود نظریه‌باوران است یا اگر رأی مقابلی وجود نداشته باشد که مورد اعتقاد یکی از مذاهب نظریه‌باور باشد، آنگاه خود پژوهشگر پورونی برای مقابله با آن رأی برمی‌سازد.^۴ حاصل این تقابل همان اپوخه یا تعلیق حکم است. تقابل و مقابل هم قراردادن ادله و استدلال‌ها و ادعاها آن‌چنان اهمیت دارد که سکستوس در PH I. 8 می‌گوید «پژوهشگری [= پورونی] قابلیت برابر نهادن پدیدارهای محسوس و امور معقول است بای نحو کان»^۵ و در مقام توضیح برای اینکه چرا پژوهشگری پورونی توانایی برابر نهادن است می‌گوید که نتیجه این برابر نهادن آن است که به تکافؤ می‌رسیم و سپس به تعلیق حکم و پس از آن به بی‌تشویشی. در این میان، مرحله تعلیق حکم نیز چنان پراهمیت است که در PH II.9 سکستوس پژوهش پورونی را τὴν ἐφεκτικὴν φιλοσοφίαν (فلسفه تعلیق حکم) می‌خواند. اما اهمیت تعلیق حکم به این است که لازمه پژوهش کردن است. در PH II.11 سکستوس اشاره می‌کند که

... کسانی که می‌پذیرند که امور را مطابق طبیعتشان نمی‌شناسند، اینکه هنوز درباره آن‌ها جست‌وجو کنند ناسازگار نیست، بلکه برای کسانی [ناسازگار است] که می‌پندارند این امور را به دقت می‌شناسند. زیرا برای اینان [دسته اخیر]، چنان‌که پنداشته‌اند، جست‌وجو از پیش به پایان رسیده است؛ اما برای آنان [دسته اول]، آن چیزی که هر جست‌وجویی به سبب آن قوام می‌یابد هنوز برقرار است: این باور که هنوز [حقیقت را] نیافته‌اند.

به بیان دیگر، اگر در خصوص موضوع کذا و کذا حکمی صورت گیرد دیگر پژوهش بی‌معنا می‌شود. پس، اگر بناست فعالیت پژوهش کردن ادامه یابد نباید حکمی صورت گرفته باشد و حکم تا ارزیابی ادله و استدلال‌های جدید معلق می‌شود. اگر چه هدف پژوهشگر پورونی از پژوهش کردن رسیدن به بی‌تشویشی است اما تعلیق حکم برای پژوهش کردن چنان اهمیت دارد که

برخی شکاکان برجسته به این‌ها [یعنی به غایت شکاکان در حصول بی‌تشویشی در امور مربوط به باور و تعدیل انفعالات] تعلیق حکم در پژوهش‌ها را افزودند.

^۱ συστάσεως τῆς σκεπτικῆς

^۲ παντὶ λόγῳ λόγος ἴσος ἀντίκειται (PH I.202-205)

در بخش پایانی این مقاله به این شعار و شعارهای هم‌خانواده آن و مخاطره‌شان برای پروژه پژوهش پورونی باز می‌گردم.

^۳ δια τῆς ἀντιθέσεως τῶν πραγμάτων

^۴ این تاکتیک شکاک در برساختن آرای مقابل ممکن است موجب شود که شکاکیت پورونی نوعی جزمیت سلبی یا ایجابی قلمداد شود، آن‌چنان‌که گویی شکاک متعدد به و مدافع رأی جزمی ست. اما مقصود از برساختن آرای مقابل یا دفاع از یک رأی در برابر رأی دیگر این است که پژوهشگر پورونی دریابد و نشان دهد که می‌تواند ادعایی به قوت ادعای اصحاب نظریه فراهم آورد که در میزان قانع‌کنندگی با آن ادعا متکافی باشد.

^۵ ἔστι δὲ ἡ σκεπτικὴ δυνάμις ἀντιθετικὴ φαινόμενων τε καὶ νοουμένων καθ' οἷον δὴποτε τρόπον

تعلیق حکم در پژوهش پورونی اهمیت دارد چون پورونی، به استقرا، در پژوهش‌هایش دریافته است که هرگونه تقلا و تلاش برای حصول حقیقت ناکام مانده است و، ازاین‌رو، راه سلامت در پژوهش را استمرار پژوهش یافته است و استمرار پژوهش جز به تعلیق حکم شدنی نیست. بدین‌سان، پورونی برای آنکه مسیر پژوهش را به سلامت بپیامد و در این مسیر پژوهشگر (ζητητικός) باقی بماند و در برابر قوت استدلال‌های نظریه‌باوران تاب آورد باید بتواند در برابر هر رأی متکافئی در مقابل قرار دهد و پژوهش درخصوص موضوع کذاوکذا را به نقطه تکافؤ برساند تا به نقطه اختلاف نظر فیصله‌نیافته برسد.

نفس حفظ اختلاف نظر فیصله‌نیافته کلید رسیدن به تکافؤ و تعلیق حکم است. تکافؤ و تعلیق حکم وقتی حاصل می‌آید که اختلافی فیصله‌نیافته درخصوص فلان موضوع پژوهش وجود داشته باشد. در نتیجه، اختلاف نظری که هیچ ادله و استدلالی آن را فیصله ندهد برای حفظ پروژه پژوهش و نیز برای تعلیق حکم ضرورت دارد، اگرچه تمام این تقلاها هدفی جز حصول بی‌تشویشی یا آتاراکسیا نداشته باشد. سکستوس امپیریکوس در کتاب نخست طرح‌ها جعبه‌ابزارهایی را معرفی می‌کند که در آن‌ها شیوه‌های متنوعی از شیوه‌های کشف اختلاف و حفظ اختلاف یافت می‌شود. در بخش بعدی به معرفی این جعبه‌ابزارها می‌پردازم.

۲. شیوه‌ها یا الگوهای استدلال شکاکانه و جایگاه اختلاف در میان آن‌ها

رسیدن به تکافؤ و اختلاف نظر فیصله‌نیافته در پژوهش پورونی و در پی آن برقراری وضعیت تکافؤ و حفظ آن، که ضامن تعلیق حکم است، مسیرهای استاندارد دارد که از دل تاریخ شکاکیت و عمل پژوهش شکاکان گذشته به روزگار سکستوس امپیریکوس رسیده است و او این شیوه‌ها را در قالب دست‌کم چهار گروه روایت می‌کند، گرچه خود او، دست‌کم بنابر روایت خودش، مبدع این الگوها نیست و البته این الگوها می‌توانند در هر دوره و زمانه‌ای بروزرسانی و بهینه شوند. مسلح‌بودن پژوهشگر پورونی به این شیوه‌های استدلال شکاکانه به وی کمک می‌کند که بتواند در نسبت با هر لوگوس لوگوسی متکافئی در مقابل قرار دهد چون «پژوهشگری» [پورونی] توانایی برابر نهادن است (ἔστι δὲ ἡ) «(σχεπτική δύναμις ἀντιθετική)» و این شیوه‌ها شیوه‌هایی هستند که «به‌واسطه آن‌ها تعلیق حکم حاصل می‌شود».^۱ در متن طرح‌ها این چهار دسته عبارت‌اند از:

(۱) شیوه‌های ده‌گانه که به پژوهشگران اسبق (ἀρχαιοτέροις σχεπτικοῖς) نسبت داده می‌شوند. سکستوس در *M*

VII. 346 این الگوها را الگوهای ده‌گانه آینسیدموس می‌خواند؛

(۲) شیوه‌های پنج‌گانه که به پژوهشگران متأخر (νέωτεροι σχεπτικοί) نسبت داده می‌شوند. دیوگنس لائرتیوس

(DL ix. 88) این الگوها را به فردی ناشناس به نام آگریپا نسبت می‌دهد؛

^۱ δὲ ὅν ἡ ἐποχή συνάγεσθαι (PH I.36)

واژه συνάγεσθαι که مصدر میانه / مجهول از συναγω است را نباید در این معنا فهمید که گویی تعلیق حکم الزاماً نتیجه منطقی الگوهاست، چنان‌که گویی تعلیق حکم از این الگوها استنتاج می‌شود. تعلیق حکم را می‌توان نتیجه روانی این الگوها قلمداد کرد و بدین‌سان συνάγεσθαι را به معنای «حاصل می‌شود» ترجمه کرد.

(۳) شیوه‌های دوگانه که ظاهراً به پژوهشگران متأخر نسبت داده می‌شوند؛
 (۴) شیوه‌های هشت‌گانه، ضدعلت‌شناسی، که به آینسیدموس نسبت داده می‌شوند و، برخلاف دیگر الگوها، نه هر نوع معرفتی بلکه مشخصاً معرفت به علل را هدف می‌گیرند.
 هدف از تنظیم شیوه‌های ده‌گانه استدلال شکاکانه صحنه‌آرایی آنومالیا یا نابهنجاری‌ای است که در میان پدیدارها وجود دارد. این نابهنجاری‌ها ناشی از تنوع در مدرک و مدرک و شرایط ادراک است. ساختار کلی الگوهای ده‌گانه به قرار زیر است:

- (۱) الف به نظر اصغر واجد صفت ص است؛
- (۲) الف به نظر اکبر واجد صفت ف است؛
- (۳) درنهایت، یکی از پدیدارهای حاصل‌شده در (۱) و (۲) می‌تواند صادق باشد؛
- (۴) هیچ فرایند و مسیری به‌نحو تعیین‌کننده‌ای نمی‌گوید که (۱) یا (۲)؛

بنابراین،

(۵) باید درخصوص اینکه ماهیت واقعی الف چیست حکم را تعلیق کنیم.

شیوه‌های ده‌گانه آینسیدموس به تنوع و تکثر پدیدارهایی که از امری واحد وجود دارد اشاره می‌کنند و بر مبنای همین تنوع و تکثر از داوری درباره واقعیت نهایی و ذات شیء پرهیز می‌دهند. این تنوع و تکثر حاصل فیزیولوژی، حالات و موقعیت‌هاست.^۱ چنان‌که پیش‌تر اشاره شد، آنچه در تجربه داده می‌شود در زمره امور آشکار است اما نباید آشکار بودن پدیدار را بدون قید «برای من» و «درحال حاضر» در نظر داشت، چون آنگاه چنین می‌نماید که گویی پدیدار مسیری است که ما را به ذات شیء می‌رساند. بدین‌سان، با تمایز میان آنچه پدیدار می‌شود و پدیدار، شیوه‌های ده‌گانه آینسیدموس پیوسته داوری درباره ذات شیء و واقعیت نهایی شیء را به تعویق می‌اندازند یا اصطلاحاً تعلیق می‌کنند. عطف توجه آینسیدموس به پدیدارها و جداساختن آن‌ها از آنچه پدیدار می‌شود، با تکیه بر تکثر و تعدد پدیدارها، البته خودش می‌تواند مبنایی مابعدالطبیعی داشته باشد. سکستوس در PH I. 210 این ادعا را از جانب آینسیدموس و اتباع او ذکر می‌کند که

... پیروان آینسیدموس می‌گفتند که مذهب (ἀγωγή) شکاکانه راهی است به‌سوی فلسفه

هراکلیتوس، زیرا اینکه اعداد درباره همان چیز [موضوع واحد] (περὶ τὸ αὐτὸ) نمودار شوند

^۱ این صورت‌بندی عیناً از هنکینسون (1995, p. 156) نقل شده است. مطابق PH I.38-39، دسته نخست، یعنی شیوه‌های ده‌گانه استدلال شکاکانه تحت سه دسته کلی قرار می‌گیرند: (۱) شیوه‌هایی که بر سوژه حکم‌کننده مبتنا دارند، (۲) شیوه‌هایی که بر ابژه‌هایی که متعلق حکم‌اند مبتنا دارند، و (۳) شیوه‌های مرکب از (۱) و (۲). چهار شیوه نخست شیوه‌های ده‌گانه استدلال شکاکانه در دسته نخست قرار می‌گیرند، یعنی شیوه مبتنی بر تنوع میان حیوانات، شیوه مبتنی بر تمایزها میان آدمیان، شیوه مبتنی بر اختلاف میان ساختار حواس، و شیوه مبتنی بر شرایط مدرک در هنگام ادراک. چون آنچه حکم می‌کند یا انسان است یا حیوان یا یک قوه ادراک و تحت شرایطی. دسته دوم شامل شیوه هفتم و دهم است، یعنی شیوه‌ای که مبتنی است بر کمیت و ترکیب اشیای موجود. دسته سوم شامل شیوه‌های پنجم، ششم، هفتم و نهم است یعنی شیوه‌ای که مبتنی بر موضع‌ها، فاصله‌ها و مکان‌هاست؛ شیوه‌ای که مبتنی بر تراکیب است؛ و شیوه برآمده از درنست بودن؛ و شیوه مبتنی بر نایاب و پریاب بودن. برای آشنایی بیشتر با این شیوه‌های ده‌گانه نک. Annas & Barnes (1985).

مقدم است بر اینکه اصداً درباره همان چیز صادق باشند (τοῦ ἀναντία περὶ τὸ αὐτὸ) (ὕπαρχειν)، و پژوهشگران [پورونی] می‌گویند امور متضاد درباره چیز واحد پدیدار می‌شوند، اما هراکلیتی‌ها حتی از این [تضاد] به‌سوی اینکه آن‌ها [واقعاً درباره امر واحد] صادق‌اند پیش می‌روند.

و چنان‌که از این عبارت پیداست منکر چنین مبنایی می‌شود. بدین‌سان، پژوهشگر پورونی در مواجهه با پدیدارهای متنوع و متعدد، به‌سان هراکلیتی‌ها گامی فراتر به‌سوی این ادعا نمی‌گذارد که در واقعیت هم‌اشیا چنان‌اند که به نظر می‌رسند و امور متضاد را می‌توان درباره امر واحد تصدیق کرد. با این حال، ظاهراً کماکان این مسئله بر جای می‌ماند که دست‌کم اگر وحدت قول در خصوص امر واحد وجود داشت، بایستی به حقیقت درباره آن امر هدایت شویم. اما نیازی نیست که چنین تعهدی را بر پژوهشگر پورونی تحمیل کنیم زیرا سکستوس به تصریح از هرگونه فراروی از پدیدار به‌سمت ذات یا واقعیت نهایی شیء پرهیز می‌کند و نه از پدیدارهای متضاد به‌سوی واقعیت واقعاً متضاد حرکت می‌کند و نه از پدیدار واحد از امر واحد به‌سمت وحدت حقیقت پیش می‌رود. اما، در عین حال، اینکه در خصوص امر واحد اختلاف و تنوع و تعدد در پدیدار وجود دارد به‌خودی‌خود نباید سد راه شناخت ذات شیء یا واقعیت نهایی شیء شود. اما اگر بنا باشد پدیداری بر پدیدار دیگر ترجیح داده شود آنگاه به معیار حقیقت نیاز خواهد بود و اینجاست که به جعبه‌ابزار آگریایی نیاز پیدا می‌شود.

تنوع و اختلاف در ادراکات اگر بنا باشد فیصله یابد باید معیاری برای فیصله‌دادن به اختلاف داشت و اینجاست که پای شیوه‌های پنج‌گانه آگریایی به میان می‌آید. اگرچه ادراکات هر مدرک برای خودش قابل اتکاست و می‌تواند ملاحظات عملی خود را براساس آن‌ها سامان دهد^۱ اما اگر بنا باشد روزنه‌ای به‌سمت واقعیت اشیا آن‌چنان‌که در واقعیت هستند باشد، آنگاه لازم است که، در آغاز، نابهنجاری یا تنوع یا اختلاف موجود در ادراکات فرد با خودش و با دیگر مدرک‌ها برطرف شود. و برطرف کردن این نابهنجاری و رسیدن به قول واحد درباره شیء واحد مستلزم داشتن معیار مشترک برای تشخیص صدق و کذب است و داشتن معیار مشترک نیازمند استدلالی است که دچار فرض دلبخواهی، دور و تسلسل نباشد و رسیدن به چنین استدلالی نیازمند داشتن معیار است و به همین سان الی غیرالنهایه. بدین‌سان، دسته دوم شیوه‌های استدلال شکاکانه، یعنی شیوه‌های پنج‌گانه آگریا، عبارت‌اند از:

(۱) [برآمده] از اختلاف نظر (ἀπὸ τῆς διαφωνίας)؛

(۲) احاله به بی‌نهایت (τὸν εἰς ἀπειρον ἐκβάλλοντα) که مقصود از آن درافتادن در تسلسل است؛

(۳) [برآمده] از نسبت به فلان (ἀπὸ τοῦ πρὸς τι) که مقصود از آن این است که هرچیزی در نسبت با عوامل و

شرایطی شناخته می‌شود اما پژوهشگر در خصوص اینکه به‌حسب طبیعت (πρὸς τὴν φύσιν) یا ذاتاً چگونه

است حکم را تعلیق می‌کند (PH I.167)؛

^۱ براین اساس، سکستوس از قول اصحاب آموزه‌ها دو نوع معیار 14 PH II معرفی می‌کند یکی معیار برای داوری در خصوص واقعیت یا عدم واقعیت امور و دیگری معیار زندگی و عمل.

(۴) [برآمده] از فرض [فلان] ($\xi \nu \rho \theta \epsilon \sigma \epsilon \omega \varsigma$) که مقصود از آن آغازکردن از نقطه‌ای است که آن را اثبات نمی‌کنند

(PH I.168) ($\delta \nu \kappa \alpha \tau \alpha \sigma \kappa \epsilon \upsilon \acute{\alpha} \zeta \omicron \upsilon \sigma \iota \nu$)

(۵) شیوه دوری ($\delta \iota \acute{\alpha} \lambda \lambda \eta \lambda \omicron \varsigma \tau \rho \acute{o} \rho \omicron \varsigma$).

الگوی «[برآمده] از اختلاف نظر ($\alpha \pi \delta \tau \eta \varsigma \delta \iota \alpha \varphi \omega \nu \iota \alpha \varsigma$)» نخستین الگو از این دسته پنج‌تایی‌ست. این الگو بنیادی‌ترین الگو در میان الگوهای پنج‌گانه است و اختصاص جایگاه نخست به آن می‌تواند حاکی از اولویت آن باشد. افزون بر اولویت، شاهدهی دیگر بر بنیادی‌تر بودن اختلاف نظر در میان شیوه‌های استدلال پنج‌گانه این است که ساختار جدل سکستوس با نظریه‌باوران به‌طور کلی چنین است که نخست به اختلاف نظر میان نظریه‌باوران یا اصحاب‌آموزه‌ها اشاره می‌کند و این اختلاف نظر را به‌منزله درنیافتنی بودن موضوع پژوهش می‌گیرد. سپس این اختلاف را از دو حال خارج نمی‌داند یا $\epsilon \pi \iota \kappa \rho \iota \tau \eta \varsigma$ (داوری‌پذیر / فیصله‌پذیر) است یا $\alpha \nu \epsilon \pi \iota \kappa \rho \iota \tau \omicron \varsigma$ (داوری‌ناپذیر / فیصله‌ناپذیر). اگر فیصله‌ناپذیر باشد تعلیق حکم حاصل می‌آید و اگر ادعا شود که فیصله‌پذیر است، آنگاه دیگر شیوه‌های آگریپایی این ادعا را تضعیف یا رد می‌کنند. مثلاً در PH II. 18 می‌گوید:

پس، از کسانی که درباره معیار حقیقت سخن گفته‌اند، برخی اظهار کردند که این [معیار] وجود دارد ... برخی [اظهار داشتند که این معیار] وجود ندارد ... و ما خود را از این داوری که آیا [چنین معیاری] هست یا نیست بازداشتیم. پس، این اختلاف نظر را یا فیصله‌پذیر خواهند دانست یا فیصله‌ناپذیر و اگر فیصله‌ناپذیر [بدانند]، بی‌درنگ می‌پذیرند که باید حکم را تعلیق کرد و اگر [می‌گویند که] فیصله می‌یابد، بگذار بگویند با چه فیصله خواهد یافت، درحالی که ما نه معیاری مورد توافق داریم و نه اصلاً می‌دانیم که آیا [چنین معیاری] وجود دارد، بلکه در جست‌وجوی آن هستیم. و از سوی دیگر، برای اینکه اختلافی که درباره معیار پیش آمده است حل و فصل شود، لازم است که ما معیاری پذیرفته‌شده در دست داشته باشیم که به‌وسیله آن بتوانیم درباره آن [اختلاف] داوری کنیم. و برای اینکه معیار پذیرفته‌شده‌ای داشته باشیم، لازم است که نخست اختلاف درباره معیار حل و فصل گردد. و بدین‌سان، چون استدلال به الگوی دور فرو می‌افتد، یافتن معیار ناممکن می‌شود. زیرا ما به آنان اجازه نمی‌دهیم، از راه فرض، معیاری اختیار کنند و اگر بخواهند معیار را، به‌وسیله معیار داوری کنند، آنان را به تسلسل بی‌پایان می‌افکنیم.

در بادی امر، به نظر می‌رسد که صرف اختلاف نظر در خصوص p به‌خودی‌خود نمی‌تواند به تعلیق حکم بینجامد.^۱ اما می‌توان نشان داد که اختلاف نظر به‌خودی‌خود و دست‌کم حتی با قطع نظر از ادله و استدلال‌های له و علیه p می‌تواند به تکافؤ بینجامد و همین تکافؤ می‌تواند به‌نحو روانی پژوهشگر را در وضعیت تعلیق حکم قرار دهد. درنتیجه، چنین

^۱ از جمله وودراف (Woodruff, 2010, p. 224) معتقد است که این الگو «به‌خودی‌خود دارای کمترین میزان الزام» برای تعلیق حکم است و اینکه «اگر اختلاف نظر درخصوص یک قضیه برای درانداختن ما به تعلیق حکم کافی بود، آنگاه به‌ندرت به دیگر الگوها نیاز داشتیم».

نیست که صرف اختلاف نظر درخصوص یک گزاره به‌خودی‌خود نتواند به تعلیق حکم درخصوص p بینجامد. اما این تعلیق حکم پیش از پژوهش فایده‌اش صرفاً این است که انگیزه‌ای برای پژوهش باشد و چنین تعلیق حکمی ممکن است از نظر فلسفی فاقد ارزش به نظر رسد، چون طبعاً درخصوص هر موضوعی، پیش از آغاز پژوهش و بررسی ادله و استدلال‌های له و علیه یک ادعا، واکنش طبیعی هر پژوهنده در برابر اقوال مختلف و متعارض، تعلیق حکم و موکول کردن حکم به بعد از پژوهش و بررسی ست.^۱

اما آنچه موجب می‌شود اختلاف نظر مبنایی‌ترین و مهم‌ترین شیوه در میان شیوه‌های آگریپایی باشد این است که اختلاف نظر نوک کوه یخ است، نه صرفاً نقطه آغاز پژوهش. به بیان دیگر، هر اختلاف نظری اختلاف نظری ژرف است و ریشه در باورهای مرتبه بالاتر ما درخصوص چگونگی و ابزار شناخت دارد. از این رو، اختلاف نظر به‌نحو پس‌رونده و بازگشتی ما را به ریشه‌های اختلاف نظر می‌رساند و نشانه‌ای است از وجود اختلاف نظرهای ریشه‌دارتر و هر اختلاف نظر ریشه در اختلاف نظری دیگر دارد و دیگر بار همان اختلاف نظر ریشه در اختلاف نظری دیگر دارد و در این مسیر سرانجام به اختلاف نظرهایی ژرف درخصوص چگونگی و روش‌ها و ابزارهای شناخت می‌رسیم و شیوه‌های آگریپایی دقیقاً در انتهای مسیر پیگرد استدلال‌ها به‌نحو بازگشتی قرار گرفته‌اند و تعلیق حکم را درخصوص هر ادعای معرفت‌تضمین می‌کنند.^۲

پژوهشگر پورونی وقتی به پژوهش مشغول شود، قاعدتاً آنچه انجام می‌دهد بررسی ادله و استدلال‌های له و علیه p است، چون اختلاف درخصوص p باید ریشه در ادله و استدلال‌هایی داشته باشد که p بر آن‌ها استوار است. اگر اکبر معتقد باشد که p صادق است و اصغر معتقد باشد که $\neg p$ صادق است، بی‌آنکه هریک دلیلی برای اعتقادشان ارائه کنند از همان آغاز به چهارمین الگوی آگریپایی، یعنی الگوی برآمده از فرض یا فرض دلبخواهی، گرفتار می‌آیند و اگر بنا باشد فرض اکبر را بر اصغر یا فرض اصغر را بر اکبر ترجیح دهیم محتاج ادله و استدلال‌هایی هستیم. وقتی اکبر و اصغر در پی ادله و استدلال به نفع p یا $\neg p$ برآیند و نخواهند در تور الگوی فرض دلبخواهی گرفتار شوند، آنگاه یا دچار تسلسل می‌شوند یا دچار دور و در هر صورت دورای خواهیم داشت که چون مختلف‌اند راهی برای ترجیح یکی بر دیگری نداریم و دیگر بار پژوهشگر پورونی چاره‌ای نمی‌یابد جز تعلیق حکم.

هنکینسون (Hankinson, 1995, pp. 183-184) معتقد است که اختلاف نظر به‌تنهایی می‌تواند به تعلیق حکم بینجامد، زیرا حتی اگر به نظر رسد که ملاحظات به نفع یکی از طرفین اختلاف است بازهم صرف امکان وجود اختلاف

^۱ اسمیت (Smith, 2022, p. 133) این مرحله را جهل می‌نامد و نه تعلیق حکم. او معتقد است که «وقتی بناست پژوهشی آغاز شود، فقط جهل لازم است، نه تعلیق حکم، زیرا تعلیق حکم نتیجه پژوهش اولیه است». اما ابراز جهل، وقتی تصویری از موضوع مورد پژوهش داریم، ابراز ناتوانی در حکم کردن است و در این معنا ابراز جهل ابراز تعلیق حکم است.

^۲ پایا نشان می‌دهد که «تمام اختلاف‌نظرها یا ژرف‌اند یا اصلاً اختلاف نظر نیست»، زیرا اختلاف نظری که ژرف نباشد حاصل کوفه‌ی، ایراد در ارتباط و انتقال، یا فراموشکاری است و درواقع اختلاف نیست (نک. Popa, 2022, p. 7-10).

و دلیل متکافی می‌تواند به تعلیق حکم بینجامد.^۱ در همین راستا و با توجه به ابهامی که در ترجمه پایانه *-tos* در زبان یونانی وجود دارد،^۲ *anepikritos* را می‌توان هم فیصله نیافته ترجمه کرد و هم فیصله ناپذیر چون، به نظر وی، حتی اگر ترجمه فیصله نیافته را برگزینیم، باید در نظر داشته باشیم که هر اختلاف نظری که تاکنون فیصله نیافته است فیصله ناپذیر نیز هست. چون هر ادعایی (هرچه باشد) فارغ از اینکه چقدر ادعایی سفت و سخت باشد و به نحو منسجمی مطرح شده باشد، نتیجتاً موضوع بحث و اختلاف خواهد بود. اگر درستی ادعای هنکینسون را فرض بگیریم، آنگاه شکاک، پس از پژوهش در خصوص موضوعات مختلف و دریافتن این مطلب که هر کوشش برای حل اختلاف فیصله نیافته، در نهایت به در بسته الگوها فرض دلبخواهی، تسلسل، و دور خواهد خورد، می‌تواند در مواجهه با هر اختلافی آن را فیصله ناپذیر تلقی کند و پژوهش را متوقف کند. حتی می‌توان به این مقدار نیز بسنده نکرد و مدعی بود که هرگاه در خصوص موضوعی امکان فرض وقوع اختلاف در خصوص آن موضوع باشد، آن اختلاف نظر فیصله ناپذیر است و در مواجهه با آن باید حکم را تعلیق کرد. در بحث از انحاء اختلاف نظر به این بحث بازخواهم گشت.

آنچه قصد داشتم در این بخش نشان دهم این است که، در نهایت، آنچه پژوهشگر پورونی را به تعلیق حکم منجر می‌دارد رسیدن به نقطه اختلاف است. در نتیجه، پژوهشگر پورونی از نقطه مشاهده اختلاف در آرا آغاز می‌کند و وقتی که برای فیصله دادن اختلاف اقدام می‌کند، پس از بررسی ادله و استدلال‌هایی که پشتیبان طرفین اختلاف هستند، دیگر بار به نقطه اختلاف نظر بازمی‌گردد، بی‌آنکه در مسیر پژوهش توانسته باشد اختلاف نظر را فیصله دهد. البته این سفر پژوهشگرانه بی‌ثمر نیست و تعلیق حکم پس از پژوهش همان تعلیق حکم پیش از پژوهش نیست، زیرا اولی حاصل بررسی و ملاحظه ادله و استدلال‌های پشتیبان آراست و ارزش معرفتی دارد و دومی فاقد ارزش معرفتی است و واکنش روانی طبیعی هر پژوهشگری در مواجهه با اختلاف در آراست.

۳. دیافونیا و جزمیت ایجابی

همان‌گونه که در مقدمه گفته شد، حرکت از دیافونیا یا اختلاف نظر به سمت کشف حقیقت مستلزم وجود مفروضاتی است. یکی از دلایلی که می‌توان در بایستگی چنین مفروضاتی ذکر کرد این است که اختلاف نظر به خودی خود به پژوهش برای یافتن حقیقت منجر نمی‌شود، مگر آنکه این مفروض مابعدالطبیعی وجود داشته باشد که نسبت دادن هم‌زمان صفات متقابل به شیء واحد از جهت واحد و در زمان واحد امکان‌پذیر نیست. شیء باید واجد ویژگی‌هایی ثابت باشد و به همین دلیل است که اگر آنچه درباره شیء و ویژگی‌های آن گفته می‌شود واحد نباشد، یعنی اگر در خصوص شیئی اختلاف نظر وجود داشته باشد، آنگاه باید به پژوهش ادامه داد. اگر شکاک اختلاف نظر را مانعی بر سر راه رسیدن به حقیقت درباره

^۱ هنکینسون این اصل را «رویه میکاوبر [Micawber Policy]» می‌خواند. میکاوبر فردی ست فقیر که کاملاً معتقد است که روزی فقر او از میان خواهد رفت. هنکینسون معتقد است که اگر در حال حاضر به نظرم می‌رسد که ملاحظات یکی از طرفین اختلاف را حمایت می‌کند، نمی‌توانم این امکان را انکار کنم که قراین بیشتر ماجرا را به

نفع طرف دیگر تغییر ندهد. (Hankinson, 1995, p. 30)

^۲ بنگرید به پانویس شماره ۹ در همین مقاله.

شیء نداند، می‌تواند به آموزه معیار پروتاگوراس رهنمون شود و پژوهش را رها کند. چون دیگر گمان نمی‌کند که با وجود آنومالیا و دیافونیا به حقیقت نرسیده است. به بیان دیگر، دیافونیا را به نحو دیگری تفسیر می‌کند: بنا نیست که آنچه درباره شیء گفته می‌شود واحد باشد. سخنان متناقض یا متضاد یا مختلف و نامنسجم درباره شیء واحد گفتن همانا گفتن حقیقت است. هریک از آرای متقابل می‌توانند حکایت داشته باشند از حقیقت چندوجهی یا چندلایه موضوعات یا اوضاع و شرایط عامل یا سوژه شناخت. اما آنگاه باز هم می‌شود گفت که شکاک از قید مفروضی مابعدالطبیعی رها شده و به قید مفروض مابعدالطبیعی دیگری مقید شده است. چون اگر وی چنین باوری داشته باشد که سخنان متناقض یا متضاد یا مختلف و نامنسجم درباره شیء واحد می‌توان گفت، آنگاه مفروض مابعدالطبیعی او می‌تواند مفروضی هراکلیتی باشد.^۱ دست‌کم سکستوس در PH I. 216-219 به تمایز میان پورونیسم و اندیشه پروتاگوراس می‌پردازد و درخصوص داشتن چنین مفروض هراکلیتی‌ای معترض است. همین اعتراض را می‌توان در بادی امر به مثابه دفاعی از ایده مقابل، یعنی وحدت حقیقت، گرفت و پژوهشگر پورونی را به جزمیت ایجابی متهم کرد. اما سکستوس نشان می‌دهد که پژوهشگر پورونی به هیچ‌یک از دو مفروض متقابل متعهد نیست. یعنی نه به وحدت حقیقت درخصوص موضوع پژوهش پایبند است نه به کثرت حقیقت.

عدم تعهد به وحدت حقیقت باید پروژه پژوهش پورونی را به مخاطره بیندازد، زیرا بدون فرض واحد بودن حقیقت اصلاً پژوهش بی‌معنا می‌شود. چون اگر هرآنچه هرکس باور دارد صادق است، پژوهش فلسفی در جست‌وجوی چه چیزی باید ادامه یابد؟ پژوهش فلسفی وقتی معنا می‌یابد که پای صدق و کذب در میان باشد یا، دست‌کم، چنان که برخی محققان از جمله ماشوکا (2021) و سواوارسن (2021) معتقدند، پژوهش شکاکانه باید دست‌کم در معنایی حداقلی معطوف به حقیقت (truth-directed) باشد، وگرنه پژوهش حقیقت ممکن نمی‌شود.^۲ زیرا برای اجرای پژوهشی در جست‌وجوی حقیقت پژوهشگر پورونی مجبور است، صرف‌نظر از رأیی که می‌خواهد ارزیابی کند یا موضوعی که می‌خواهد در آن دیدگاه‌های مورد اختلاف را بررسی کند، وحدت حقیقت را فرض بگیرد.

از آنجاکه از فرض گرفتن و داشتن مفروضات مابعدالطبیعی سخن رانده شد شایسته است بدانیم که آیا اصلاً پژوهشگر پورونی مجاز است که چیزی را فرض بگیرد یا نه. زیرا، چنان‌که در بخش پیش گفته شد، یکی از شیوه‌های استدلال شکاکانه در رد نظریه‌های نظریه‌باوران انتقاد از شیوه «فرض گرفتن» نظریه‌باوران است که به موجب آن چیزی

^۱ «او می‌گوید که "علل" تمام پدیده‌ها در ماده است، به گونه‌ای که ماده، به خودی خود، بتواند هرآنچه برای همگان نمودار می‌شود باشد» (PH I. 218).

^۲ مارسلود. بوئری و لاندرو د برسی (2023) معتقدند که جست‌وجوی حقیقت مستلزم آن نیست که فرض بگیریم حقیقتی درباره موضوع پژوهش هست که بناست یافته شود، بلکه صرف امکان اینکه چنین حقیقتی هست کفایت می‌کند و چنین امکانی برای برانگیختن پژوهش بیشتر کافی ست و ضرورتی ندارد که درخصوص موضوع پژوهش واقع‌گرایی‌ای (factualism) مفروض باشد (Boeri & De Brasi, 2023, p. 30). اما حتی اگر پورونی درخصوص واحد بودن یا واحد نبودن حقیقت حکم را تعلیق کند، پژوهش درباره اینکه حقیقت واحد است یا نه مستلزم این است که فرض بگیرد حقیقت واحد است، وگرنه دلیلی ندارد که درخصوص اینکه آیا حقیقت واحد است یا نه پژوهش را بیاغازد. اما در غیر این صورت نیز دوباره ناگزیر است که فرض کند که درباره موضوع پژوهش هم‌زمان می‌توان گفت که واجد صفات متقابل است و، براین اساس، می‌تواند مدعی باشد که حقیقت هم‌زمان هم واحد است هم واحد نیست.

بی‌آنکه اثبات شود مبنای استنتاج حقایقی دیگر می‌شود. همچنین وی، به جز از انتقاد از فرض گرفتن در چارچوب شیوه‌های استدلال شکاکانه آگریپا، در جایی دیگر، در ضدهندسه‌دانان (*M III. 7-17*) نیز بنانهادن استدلال برپایه فرض گرفتن را مورد انتقاد قرار می‌دهد.

لورتزو کورتی (*Corti, 2011*) میان دو نوع فرض گرفتن تمایز قائل می‌شود که یکی را فرض گرفتن ارسطویی و دیگری را فرض گرفتن افلاطونی می‌نامد. این هر دو هسته‌ای مشترک دارند و کارکردی متفاوت. هسته مشترک این است که در هر دو نوع از فرض گرفتن، P را (دست‌کم فی‌الحال) فرض می‌گیریم و به نفع P نه استدلال می‌کنیم نه هیچ دلیلی به نفع آن می‌آوریم. اما در فرض گرفتن افلاطونی صرفاً امکان صدق P و نتایج آن را لحاظ می‌کنیم، بی‌آنکه بپذیریم P صادق است و در مقابل، در فرض گرفتن ارسطویی، خود را به صدق P متعهد می‌دانیم. به نظر کورتی انتقاد سکستوس به شیوه فرض گرفتن ارسطویی وارد است چون صدق P پذیرفته می‌شود اما به شیوه فرض گرفتن افلاطونی وارد نمی‌شود چون صرفاً، برای پیشبرد پژوهش درباره Q ، صدق آن فرض گرفته می‌شود، بی‌آنکه پذیرفته شود که واقعاً نیز صادق است. اما، به نظر وی، اگر کل شیوه‌های استدلال شکاکانه، که بناست در هر موضوعی به تعلیق حکم منجر شوند، لحاظ شوند، حتی فرض گرفتن افلاطونی نیز مورد انتقاد خواهد بود اگرچه خود سکستوس امپیریکوس از شیوه فرض گرفتن افلاطونی استفاده می‌کند. کورتی درخصوص اینکه پیکره شیوه‌های استدلال شکاکانه در مجموع چرا و چگونه بناست فرض گرفتن افلاطونی را مورد انتقاد قرار دهند سخنی نمی‌گوید اما افزون بر این اشاره کورتی، می‌توان به استدلالی اشاره کرد که سکستوس در کتاب ضدهندسه‌دانان و در بندهای ۱۴-۱۷ اقامه می‌کند. اشاره سکستوس در اینجا به این است که حتی اگر فرض را در جایگاه مقدم قرار دهیم و نتیجه برآمده از فرض را در جایگاه تالی، چون می‌توان از مقدم کاذب و تالی صادق شرطی صادقی داشت، آنگاه تالی صادق نمی‌تواند نشان دهد که مقدم یا فرض صادق است و در جایگاه ذکر مثال می‌گوید که «... از «زمین پرواز می‌کند»، که کاذب است، نتیجه می‌شود که «زمین هست»، که صادق است» (*M III. 16*) درحالی‌که «زمین پرواز می‌کند» کماکان کاذب است. درنتیجه، اگر در مدل افلاطونی فرض گرفتن از صدق نتیجه به صدق فرض می‌رسیدیم، آنگاه این انتقاد به شیوه فرض گرفتن افلاطونی وارد بود اما کورتی اشاره می‌کند که، در مدل افلاطونی، وقتی که به صدق نتیجه برپایه فرض رسیدیم، آنگاه گام بعدی پژوهش باید این باشد که خود فرض آیا صادق است یا نه (*Corti, 2011: 298-299*). کورتی متذکر می‌شود که اگرچه انتقاد سکستوس متوجه شیوه ارسطویی فرض گرفتن است اما هزینه انتقاد سکستوس از فرض گرفتن ارسطویی را این می‌داند که سکستوس حتی نتواند علیه نظریه‌باوران از مدل افلاطونی فرض گرفتن استفاده کند (*Corti, 2011: 301*) زیرا صرف انتخاب کردن فرض P ترجیح دادن P است بر $\neg P$ و به هر روی همین ترجیح نیازمند مبناست. اگرچه در شیوه افلاطونی فرض گرفتن از باور خبری نیست اما پای انتخاب عقلانی در میان است و ترجیح را همین انتخاب عقلانی رقم می‌زند و شکاکیت ریشه‌ای یا رادیکال، قاعدتاً، همین انتخاب عقلانی را نیز به خطر می‌اندازد.

اما به نظر می‌رسد که شیوه فرض‌گرفتن افلاطونی، در استفاده‌ای که سکستوس از این نوع فرض‌گرفتن می‌کند، مستلزم انتخاب عقلانی نیست چون پژوهشگر پورونی اساساً در این موضع انتخابی عقلانی صورت نمی‌دهد. شاید بهتر باشد که به جای انتخاب عقلانی از «انتخاب روشی» سخن بگوییم. زیرا، چنان‌که پیش‌تر از سکستوس نقل کردیم، شکاکیت برابر است با توانایی برابر نهادن و روش برابر نهادن مستلزم آن است که پژوهشگر پورونی، در فرایند کوشش برای فیصله‌دادن اختلاف و حصول حقیقت، گاهی بعضی گزاره‌ها را به‌نحو روشی به عنوان فرض در نظر بگیرد، بی‌آنکه حتی ترجیحی در کار باشد. به بیان دیگر، پژوهشگر پورونی آن مفروض را ترجیح نداده است بلکه برای برابر نهادن آنچه درباره پدیدار گفته می‌شود ناگزیر از آن فرض‌ها استفاده می‌کند. درمقابل، همچنین، در فرایند پژوهش پورونی، گاه خود پژوهشگر می‌کوشد در برابر فلان رأی مقابله دست‌وپا کند تا در برابر آن فلان رأی در مقابل قرار دهد و مقصود از پژوهش پورونی که تکافو و تعلیق حکم همزاد آن است حاصل آید. پژوهشگر پورونی فلان گزاره را به این قصد فرض نمی‌گیرد که از آن برای حمایت جزمی از فلان یا بهمان رأی استفاده کند. هدف او این است که از مفروضی استفاده کند تا نشان دهد که با ابتدا کردن از آن مفروضات، نتیجه مطلوب نظریه‌باور حاصل نمی‌شود. و حتی اگر حاصل شود از مفروضات مقابل آن مفروضات نتایج متضاد یا متفاوتی حاصل می‌شود و اختلاف نظر دیگر بار حصول حقیقت را ناممکن می‌سازد.

اما تمام آنچه تا اینجا گفته شد معطوف است به «فرض کردن» برای نقد اصحاب آموزه‌ها اما اگر بناست که پژوهشگر پورونی به صدق گزاره «حقیقت واحد است» پایبند نباشد، یا پژوهش معطوف به یافتن حقیقت واحد نباشد یا دست‌کم، به بیان لورنتزوگرتی، فرض‌گرفتن وحدت حقیقت ترجیح یا انتخاب عقلانی او نباشد، آنگاه اصلاً نباید هیچ پژوهشی را بی‌اغازد. زیرا نقطه مقابل وحدت حقیقت کثرت حقیقت است و با فرض کثرت حقیقت ظاهراً پژوهش در پی حقیقت بی‌معنا می‌شود چون احتمال کثرت حقیقت به نسبی‌گرایی پورتاگوراسی یا، به بیانی محتاطانه‌تر، به خطاناپذیرگرایی (infallibilism) می‌انجامد. اگر هرآنچه برای اکبر صادق است برای اکبر صادق است و هرآنچه برای اصغر صادق است برای اصغر صادق است، آنگاه اصلاً چرا باید پژوهش برای یافتن حقیقت انجام شود؟ اما تصور کنید که بنا باشد، با فرض‌گرفتن وحدت حقیقت، پژوهشگر پورونی پژوهشی در باب وحدت حقیقت انجام دهد. آنگاه است که باید آنچه درباره آن پژوهش کند را از پیش فرض گرفته باشد. اگرچه صدق آن را فرض نگرفته باشد اما دست‌کم برای اینکه پژوهش کند که آیا حقیقت واحد است یا کثیر باید فرض بگیرد که حقیقتی که در این خصوص بناست کشف کند باید یکی از این طرفین باشد یعنی یا واحد باشد یا کثیر و همین خودش یک حقیقت واحد است و پاسخ هرچه باشد، خودش نوعی جزمیت خواهد بود. اما چون شکاکیت پورونی، به گفته سکستوس، فلسفه تعلیق حکم است، می‌شود انتظار داشت که پژوهشگر پورونی در این خصوص که آیا حقیقت واحد است یا کثیر حکم را تعلیق کند چون احتمال دلایل له و علیه وحدت حقیقت و کثیر بودن حقیقت درباره امر واحد را متکافی خواهد یافت. اما این بدان معنا نیست که پژوهش پژوهشگر پورونی بی‌معنا شود زیرا او می‌تواند با گشودگی در خصوص اینکه حقیقت یا واحد است یا کثیر پژوهش را آغاز

کند. در این راستا، پژوهشگر پورونی بی‌آنکه به ترجیحی عقلانی وحدت حقیقت را فرض گرفته باشد یا صدق آن را پذیرفته باشد (خواه فرض‌گرفتنی به شیوه افلاطونی خواه ارسطویی)، اگر درباب اینکه حقیقت واحد است یا کثیر بخواهد پژوهشی صورت دهد باید نخست وحدت حقیقت را فرض بگیرد و پژوهشش را تا رسیدن به نقطه تکافؤ ادامه دهد و، دیگربرابر، پژوهشی را بر این مبنا که حقیقت کثیر است انجام دهد و آن را تا رسیدن به نقطه تکافؤ ادامه دهد و همین خودش به مثابه گرفتار آمدن به شیوه آگریپایی فرض است، چون آنچه بناست پژوهیده شود، در عمل پژوهش کردن از آغاز فرض گرفته شده است. این نقطه را می‌توان همان نقطه‌ای دانست که پژوهشگر پورونی نردبانی که از آن بالا رفته واژگون می‌سازد. در کتاب دوم از رساله ضدمنطقیون، سکستوس برای توصیف چنین وضعیت‌هایی از «تمثیل نردبان» استفاده می‌کند:

و باز، همان‌گونه که محال نیست کسی که به‌وسیله نردبانی به مکانی رفیع بالا رفته است، پس از صعود، نردبان را با پای خود واژگون سازد، به همان‌سان نیز دور از انتظار نیست که پژوهشگر [پورونی]، پس از آنکه به‌واسطه نردبان صعود استدلال نشان‌دهنده عدم وجود برهان، به اقامه مدعای مورد نظر رسیده است، آنگاه خود آن استدلال را نیز از اعتبار ساقط کند.

«مکان رفیع» در اینجا یعنی رفتن به پس‌پشت ژرف‌ترین فرض‌هایی که برای خود پژوهشی که پژوهشگر پورونی انجام می‌دهد لازم است. بدین‌سان، سکستوس نشان می‌دهد که آگاه است که پژوهش خودش نیز بایستی مفروضاتی داشته باشد، از جمله فرضی درستی مسیر برهان، فرض واحد بودن حقیقت و فرض امتناع اجتماع نقیضین و قس علی‌هذا، که بناست پس از به‌انجام رسیدن پژوهش از شر آن‌ها نیز خلاص شود. مفروضات اصحاب آموزه‌ها سنگ‌بنای آموزه‌های مرتبه‌پایین‌تر در آن مکتب یا سنت فلسفی‌اند و اگر صدق آن‌ها فرض گرفته نشود، آنگاه بنای دیگر اقوال به لرزه می‌افتد اما مفروضات پژوهشگر پورونی صرفاً کارکرد نقطه آغاز پژوهش را دارند و نه تعهدی به صدق آن‌ها هست نه ترجیحی عقلانی در برگزیدن آن‌ها.

اما عدم تعهد به این فرض که حقیقت واحد است به منزله آن نیست که شکاک پورونی به موضع مابعدالطبیعی هراکلیتی متعهد است. موضع سکستوس دربرابر این اتهام که مفروضات مابعدالطبیعی هراکلیتوسی دارد را می‌توان در بررسی او درخصوص تفاوت شکاکیت پورونی با مابعدالطبیعه هراکلیتوس (PH I. 210-212) یافت. او قرابت این مابعدالطبیعه را با شکاکیت پورونی انکار می‌کند:

مذهب شکاکانه نه فقط به نفع بازشناسی فلسفه هراکلیتوس عمل نمی‌کند بلکه در عمل علیه آن عمل می‌کند. زیرا شکاکان تمام باورهایی که هراکلیتوس طرح کرده به عنوان تصدیق‌های شتابزده رد می‌کنند: ... آن‌ها دربرابر این اندیشه قرار می‌گیرند که امر واحد پذیرای متقابلان است، و درخصوص هر باور هراکلیتوسی شتابزدگی نظریه‌باورانه‌اش را بی‌ارج می‌دانند. (PH I.212)

انکار این مبنای مابعدالطبیعی هراکلیتوسی قاعداً به انکار معرفت‌شناسی پروتاگوراس (PH I. 216-219) می‌انجامد، چون سکستوس نیز به‌سانِ یا به پیروی از ادعای افلاطون در ثئی‌توس (164e-165a) معرفت‌شناسی پروتاگوراس را مبتنی بر مابعدالطبیعه هراکلیتوسی می‌داند. در نتیجه، سکستوس مدعی می‌شود که

... مطابق نظر او [= پروتاگوراس]، انسان معیار است برای آنچه هست؛ زیرا همه چیزهایی که برای آدمیان ظاهرند هستند، و آنچه برای هیچ‌کس ظاهر نیست نیست. بدین‌سان، ما می‌بینیم که او باورهایی درباره ماده در جریان و درباره لوگوس‌های موجود در امور ظاهر که مبنای امور ظاهرند دارد. اما این‌ها اموری ناواضح‌اند که ما درباره آن‌ها حکم را تعلیق می‌کنیم. (PH I. 219)

در راستای نقد این دیدگاه معرفت‌شناختی پروتاگوراس که «انسان معیار همه چیز است» و هرآنچه هرکس باور دارد صادق است، سکستوس بیان می‌دارد که داشتن چنین معیاری برای حقیقت می‌انجامد به اینکه پژوهش کردن بی‌معنا شود. زیرا آن کس که مدعی باشد هر چیز که به نظر هرکس بیاید صادق است، آنگاه پذیرفته است که هیچ چیز کاذب نیست و وقتی پای کذب در میان نباشد صدق و صادق بودن نیز بی‌معنا می‌شود:

اگر ویژگی تمام پدیدارها این است که صادق‌اند، هیچ چیز برای ما ناواضح نخواهد بود. زیرا اگر چیزی صادق و چیزی کاذب باشد، و ناشناخته باشد که کدام یک از این‌ها صادق است و کدام کاذب، آنگاه آنچه برای ما ناواضح است روشن می‌شود... اگر هیچ چیز برای ما ناواضح نباشد، هر چیزی واضح است. و اگر هر چیزی واضح باشد، پژوهش کردن و در سرگشتگی بودن درباره چیزی بی‌معنا می‌شود. زیرا شخص پژوهش می‌کند و درباره موضوعی در سرگشتگی است که برایش ناواضح باشد، نه درباره آنچه واضح است. اما بی‌معناست که بساط پژوهش و در سرگشتگی بودن را تعطیل کنیم. بنابراین چنین نیست که هر پدیدار صادق باشد و چنین نیست که همه چیز صادق باشد. (M VII. 393)

به نظر می‌رسد که در اینجا سکستوس در مقام نظریه‌باور به نتیجه برآمده از این استدلال که «چنین نیست که هر پدیدار صادق باشد و چنین نیست که همه چیز صادق باشد» متعهد است و آن را تصدیق می‌کند، اما اگر چنین باشد آنگاه او از شکاکیت پورونی که فلسفه تعلیق حکم است عدول کرده است. دست‌کم شواهدی در متن سکستوس وجود دارد که می‌تواند او را از دام نظریه‌باوری برهاند. سکستوس در PH I. 4 می‌گوید

درباره هیچ‌یک از موضوعاتی که گفته خواهند شد، هیچ تأکید قاطعی نداریم، چنان‌که گویی حقیقتاً چنان هستند که می‌گوییم، بلکه هر چیز را به‌نحو گزارش‌گونه (ιστορικῶς) و مطابق با آنچه اکنون برای ما ظاهر می‌شود، گزارش می‌کنیم.

در نتیجه، «چنین نیست که» به «چنین به نظر نمی‌رسد که» تغییر می‌یابد و سکستوس یا پژوهشگر پورونی را استلزامات نظریه‌باورانه «چنین نیست که» می‌رساند.

سکستوس در پایان کتاب نخست ضد منطقیون *M VII. 443* نیز به بیانی دیگر، در پاسخ به این اعتراض نظریه‌باوران که معیار خود شکاک در تشخیص اینکه «هیچ چیز معیار نیست» (*μηδὲν εἶναι κριτήριον*) چیست، همین مطلب را تکرار می‌کند. او به نقل از اصحاب آموزه‌ها اعتراضی را نقل می‌کند که به موجب آن، اگر پژوهشگر پورونی اعلام دارد که معیاری وجود ندارد یا چنین چیزی را بی هیچ معیاری می‌گوید یا با معیار. و اگر بدون معیار چنین چیزی می‌گوید، آنگاه حرف او قابل اعتنا نخواهد بود اما اگر با معیار می‌گوید، خود را انکار می‌کند، و در گفتن اینکه هیچ معیاری وجود ندارد خواهد پذیرفت که برای نشان دادن اینکه معیاری وجود ندارد از معیاری استفاده می‌کند اما سکستوس مدعی است که

... روش شکاکانه چنین است که از آنچه پیشاپیش پذیرفته شده و مورد اعتماد واقع شده است پشتیبانی نکند، بلکه به همان‌ها بسنده کند؛ زیرا آن‌ها به واسطه پیش‌انگاشت مشترک، دارای پشتوانه کافی هستند. اما در مورد اموری که ناموثق و باورناپذیر می‌نمایند، به سود آن‌ها استدلال می‌کند و هریک از آن‌ها را، به اتکای اعتباری که امور پذیرفته شده از آن برخوردارند، به مرتبه تکافؤ می‌رساند.

بدین‌سان، علت حمایت پژوهشگر پورونی از این رأی که معیاری برای حقیقت وجود ندارد این نیست که او معتقد است که «هیچ معیاری برای حقیقت وجود ندارد» بلکه برای آن است که با برکشیدن و تقویت ادعای اخیر، میان آن ادعا و این پیش‌انگاشت مشترک که «برای حقیقت معیاری وجود دارد» تکافؤ برقرار سازد. بدین‌سان، پژوهشگر پورونی چون هدفش از دفاع از آرای متقابل ایجاد تکافؤ است نه تعهدی به صدق هیچ کدام دارد نه در برگرفتن یکی یا فرو گذاشتن دیگری ترجیحی عقلانی صورت داده است بلکه چون از یکی از آرای متقابل دفاع بیشتری صورت گرفته است پژوهشگر پورونی از رأی مقابل دفاع می‌کند تا بتواند تکافؤ را تضمین کند.

همچنین، «حقیقت واحد است» یا «حقیقت کثیر است» براساس آنچه سکستوس در *PH I. 4* گفته است باید بدین‌سان تعبیر شود که «به نظرم می‌رسد که تاکنون حقیقت واحد بوده است» و «به نظرم می‌رسد که تاکنون حقیقت کثیر بوده است». این دو گزاره اخیر می‌تواند از زمره پدیدارهایی باشد که خود را بر پژوهشگر پورونی، به نحوی از انحاء، تحمیل می‌کند. مثلاً از طریق محیطی که پژوهشگر پورونی در آن بالیده است و زندگی می‌کند یا براساس تعلیم و تربیتی که از سر گذرانده است یا جز آن.^۱ بدین‌سان، دست کم تفاسیری ممکن است که به موجب آن‌ها می‌توان پژوهشگر پورونی را از دام جزمیت در مبانی نجات داد.

۴. اختلاف نظر صرفاً ممکن و جزمیت سلبی

در این بخش، به بررسی اختلاف نظر صرفاً ممکن و ارزش معرفتی آن می‌پردازیم و می‌کوشیم نشان دهیم که چرا اختلاف نظر صرفاً ممکن، به عنوان قطعه‌ای از پازل روش‌شناسی پژوهش پورونی، پژوهشگر پورونی را به دام جزمیت دچار نمی‌کند گرچه آنچه در عمل برایش رخ می‌دهد با نتایج جزمیت سلبی یکی است. همان‌گونه که پیش‌تر گفته شد، نقطه آغاز پژوهش پورونی در هر موضوعی مواجهه با اختلاف نظر در خصوص آن موضوع است و همین اختلاف او را به تعلیق حکم (پیش از پژوهش) و جست‌وجو برای دریافتن حقیقت منجر می‌دارد. اما پس از پژوهش نیز پژوهشگر پورونی نمی‌تواند اختلاف نظر را فیصله دهد، چون با بررسی ادله و استدلال‌ها به تکافؤ میان آن‌ها پی می‌برد و دیگر بار حکم را تعلیق می‌کند و همین تعلیق حکم او را به پژوهش بیشتر وامی‌دارد. بدین‌سان، اختلاف نظر بالفعل نخستین نوع اختلاف نظر است که پژوهشگر پورونی با آن مواجه می‌شود و در ادامه پژوهش نیز این اختلاف نظر برجای می‌ماند، با این تفاوت که اختلاف نظری که نقطه آغاز پژوهش بود اختلاف نظری است که به تکافؤ و تعلیق حکم پیش از پژوهش منجر می‌شود و فاقد ارزش معرفتی است اما پس از پژوهش که اختلاف فیصله نیافت تکافؤ و اپوخه برآمده از آن واجد ارزش معرفتی است یا دست‌کم می‌تواند واجد تأثیر روانی بر ذهن پژوهشگر باشد. به این معنا که حتی اگر به نحو عقلانی ضرورت نداشته باشد که با استمرار اختلاف نظر حکم را تعلیق کنیم، اما باز هم از نظر روانی همین استمرار اختلاف نظر می‌تواند از نظر روانی به تعلیق حکم بینجامد.^۱ چنان‌که گفته شد، در مواضع بسیاری، در موضوعات مختلف، سکستوس نخستین استدلالی که اقامه می‌کند این است که در مبحث کذاوکذا میان نظریه‌باوران اختلاف نظر هست و همین نشان‌دهنده آن است که نمی‌توان به حقیقت در خصوص این بحث دست یافت. گویی پژوهشگر پورونی از آغاز می‌داند که هر جا اختلافی در خصوص امری ناواضح در کار باشد، به سبب مورد اختلاف بودن معیار حقیقت و تعلیق حکم در خصوص آن نمی‌توان آن اختلاف را فیصله داد. اما نوع دیگری از استدلال که پژوهشگر پورونی را منجر می‌دارد به اینکه اختلاف به تنهایی می‌تواند نشان دهد که پژوهش در باب موضوع کذاوکذا دیگر بار به تعلیق حکم می‌انجامد استدلالی استقرایی است که مبنای آن اختلاف نظر ممکن است.

این نوع دیگر اختلاف نظر را، در بخش دوم، از قول **هنکینسون (1995)** معرفی کردم. خود سکستوس امپیریکوس در PH I. 31-34، نیز به این نوع از اختلاف نظر اشاره می‌کند. او اختلاف نظر را براساس جنس موضوع مورد اختلاف (محسوس یا معقول) و دسترس‌پذیری اختلاف در زمان (در گذشته، حال، و آینده) تقسیم می‌کند:

(۱) ما یا پدیدارها را با پدیدارها برابر قرار می‌دهیم، یا معقولات را با معقولات، یا به طور مختلط^۲؛

^۱ راجر ایکورن (Roger Eichorn) به طور جامع به تفاسیر عقلانی و روان‌شناختی از تکافؤ و تعلیق حکم پرداخته است. نک. [Eichorn, 2020](#). در قرائت روان‌شناختی از تکافؤ، وقتی فرد با استدلال‌ها، پدیدارها، یا ادله له و علیه مواجه می‌شود با فشار برابر به سمت طرفین تعارض و اختلاف کشیده می‌شود و نمی‌تواند یکی را بر دیگری ترجیح دهد. در این قرائت تعلیق حکم نیز واکنش ناگزیر روانی به چنین تکافؤی است. اما در قرائت عقلانی از تکافؤ، تکافؤ تجربه «وزن برابر» است به این معنی که در طرفین دلایل خوبی وجود دارد.

^۲ ἀντιτίθενται δὲ ἢ φαινόμενα φαινόμενοις ἢ νοούμενα νοούμενοις ἢ ἐναλλάξ.

(۲) ما گاهی امور حاضر [= در دسترس] را با امور حاضر [= در دسترس] برابر قرار می‌دهیم، ... و گاهی امور حاضر را با امور گذشته یا آینده^۱.

به همین دلیل است که حتی اگر پژوهشگر پورونی درخصوص موضوعی نتواند استدلالی مخالف ارائه کند یا هیچ اختلاف نظر بالفعلی درخصوص فلان یا بهمان موضوع وجود نداشته باشد، بازهم از تصدیق سرباز خواهد زد، چون اختلاف نظر در آینده ممکن است و تصدیق در چنین شرایطی شتابزده قلمداد خواهد شد و شتاب در تصدیق همان چیزی است که سکستوس اصحاب آموزه‌ها را به آن متهم می‌سازد.^۲ گویی از شروط تصدیق کردن یک گزاره این است که حتی امکان تردید درخصوص آن وجود نداشته باشد. یعنی بتوان نشان داد که هیچ ادله یا استدلال تازه‌ای پیدا نخواهد شد که صدق آن گزاره را به مخاطره بیندازند.

بر همین اساس، سکستوس در PH I. 33-34 به اختلاف نظر بالقوه یا اختلاف نظر صرفاً ممکن اشاره می‌کند و آن را مبنایی برای تعلیق حکم به شمار می‌آورد:

هرگاه کسی استدلالی به ما عرضه کند که نتوانیم رد کنیم، ما می‌گوییم که «درست همان‌گونه که پیش از تولد بنیان‌گذار مکتبی که به آن تعلق داری زاده شود، لوگوس این مکتب، که درست است، هنوز آشکار نبود، اما درواقع در طبیعت بود، به همین سان ممکن است که لوگوسی که مقابل لوگوسی که تو ارائه کردی قرار می‌گیرد اکنون واقعاً در طبیعت باشد، اما هنوز بر ما آشکار نباشد، بنابراین، کماکان نایستی آنچه اکنون لوگوسی قوی به نظر می‌آید را تصدیق کنیم.

اختلاف نظر صرفاً ممکن در ادبیات معرفت‌شناسی معاصر درخصوص اهمیت معرفتی اختلاف نظر در پیوند با دیدگاه وزن‌دهی برابر^۳ و به عنوان یکی از نقاط ضعف این دیدگاه قلمداد شده است. به موجب دیدگاه وزن‌دهی برابر، «وقتی کسی را همتای معرفتی خود می‌دانی، باید به داوری‌های او همان وزنی را بدهی که به داوری‌های خود می‌دهی» (Elga, 2006, p. 478). اگر درستی دیدگاه وزن‌دهی برابر را فرض بگیریم، آنگاه می‌توان با توسع بخشیدن به مفهوم همتا، هر همتای معرفتی را هم که در آینده ممکن باشد که دیدگاهی مخالف با ما داشته باشد لحاظ کنیم. این پیامد دیدگاه وزن‌دهی برابر، یعنی اختلاف نظر صرفاً ممکن، پیامدهای شگاکانه بسیار وسیعی دارد که حتی می‌تواند خود دیدگاه وزن‌دهی برابر را نیز به مخاطره بیندازد. ازاین‌رو، گاه ارزش معرفتی آن انکار شده است^۴ و گاه کوشش شده است که با تحدید قلمرو اختلاف نظرهای صرفاً ممکن نشان داده شود که چنین نیست که همه اختلاف نظرهای ممکن از نظر معرفتی

^۱ ἀντιτίθεμεν ὅτε μὲν παρόντα παροῦσιν ... ὅτε δὲ παρόντα παρελθούσιν ἢ μέλλουσιν.

^۲ اصلاً یکی از اهداف فلسفه تعلیق حکم، چنان‌که سکستوس شکاکیت پورونی را به این نام می‌خواند، نشان دادن شتابزدگی (προπέτεια) در اصحاب آموزه‌ها و تباهی فکری ناشی از آن است (PH III. 281). همچنین نک. PH I. 20, 177, 186; II. 21; III. 2, 235, 280.

^۳ Equal Wight View

^۴ مثلاً نک. Kelly, 2005. کلی افزون بر اختلاف نظر صرفاً ممکن، اختلاف نظر بالفعل را نیز فاقد ارزش معرفتی می‌داند.

بی‌اهمیت باشند^۱. مثلاً هیچ وضعیت ممکن را نمی‌توان تصور کرد که، در آن وضعیت، اگر کسی باور داشته باشد که $2+2=5$ ، آنگاه مجبور باشیم که حکیمان درخصوص جمع $2+2$ را تعلیق کنیم یا باورمان به نتیجه^۲ ۴ را تعدیل کنیم اما اگر همتایی معرفتی با ما اختلاف داشته باشد در اینکه آیا دورترابری^۲ ممکن است یا ناممکن، احتمالاً باید اختلاف او را به مثابه یک قرینه برای تعدیل باور یا تعلیق باور در نظر بگیریم. سکستوس در این بند از اهمیت معرفتی اختلاف نظر صرفاً ممکن دفاع می‌کند و آن را مبنایی مشروع برای تعلیق حکم در نظر می‌گیرد اما باید دریابیم که اختلاف نظر صرفاً ممکن در این بند از مکتوبات سکستوس کدام نوع اختلاف نظر ممکن است، آیا او اختلاف نظر در معنای وسیع آن را در نظر دارد که اختلاف نظر منطقاً ممکن است یا اختلاف نظری محدودتر در معرفت یا اختلاف نظری که به نحو مابعدالطبیعی ممکن است. اندکی بعد به این موضوع می‌پردازم.

اما اگر تنها دلیل برای رد ارزش معرفتی اختلاف نظر صرفاً ممکن نتایج شکاکانه وسیع آن بود، می‌شد اعتراض کرد که این ادعا صرفاً بر این شهود مدعی مبتنی است که شکاکیت گسترده درباره تمام باورها یا تقریباً تمام باورها مردود است. از این رو، می‌توان مدعی بود اینکه اختلاف نظر صرفاً ممکن به شکاکیت درباره تمام باورها یا تقریباً تمام باورهایمان بینجامد دلیل خوبی نیست برای این استنتاج که اختلاف نظر صرفاً ممکن مردود است. اما تنها دلیلی که برای بی‌ارزشی معرفتی اختلاف نظر صرفاً ممکن ذکر شده نتایج شکاکانه آن نیست. زیرا مثلاً اگر اصغر به p باور دارد و احتمال می‌دهد که در آینده کسی باشد که به $\neg p$ باور داشته باشد، بدون دانستن اینکه ادله و استدلال‌های آن فرد چیست، عاقلانه نیست که اصغر میزان باورش را به p بکاهد یا، بدتر از آن، به توصیه سکستوس، حکم را تعلیق کند. چون اختلاف نظرها برآمده از تقابل در میان نتایج اند و، به عبارتی، نوک کوه یخ هستند و حاصل ادله و استدلال‌ها و فرایندهای تولید باور و روش‌های استدلال‌اند. از این رو، اگر اصغر دسترسی‌ای برای ارزیابی همه این‌ها نداشته باشد، با صرف تکیه بر اینکه احتمال بدهد در آینده کسی باشد که به $\neg p$ باور داشته باشد کفایت نمی‌کند که حکمش درخصوص p را تعلیق کند. بنابر رأی متیسن و گری، اینکه ممکن است که عوامل معرفتی هم‌تا با اصغر درخصوص قراین مرتبه اول مخالفت داشته باشند دلیلی نیست بر اینکه اصغر گمان کند که درواقع خطایی در ارزیابی قراین مرتبه اول مرتکب شده است (Matheson & Carey, 2012, p. 140). به گفته کلی،

اینکه آیا امکان اختلاف نظر به نحو عقلی مخاطره‌آمیز است، ...، درنهایت بستگی دارد به داوری‌های سنجیده ما درخصوص اینکه مخالفان صرفاً ممکن در چنان اختلافی تا چه اندازه عاقل باشند. و ارزیابی ما درخصوص اینکه آیا اختلاف عاقلانه درخصوص فلان مسئله ممکن است یا نه ... به نوبه خود وابسته است به ارزیابی ما درخصوص قوت ادله و استدلال‌هایی که به نفع چنان اختلافی ارائه می‌شود. اما اگر این صحیح باشد، اینکه اختلاف صرفاً ممکن تا کجا باید به نحو

^۱ مثلاً نک. (Barnett & Li (2016؛ Weber (2017

^۲ teletransportation

عقلی مخاطره‌آمیز تلقی شود در عمل فروکاسته می‌شود به پرسش‌هایی درخصوص قوت دلایلی که می‌توان به نفع چنین اختلافی ارائه کرد. (Kelly, 2005, pp. 181-182)

و قاعدتاً در فقدان چنین دلایلی صرف امکان اختلاف نظر فاقد ارزش معرفتی خواهد بود. حتی در اختلاف نظر بالفعل نیز صرف اینکه اصغر بداند که اکبر با او مخالف است کفایت نمی‌کند بلکه لازم است ادله و استدلال‌های اکبر برای اصغر روشن باشد (Kelly, 2005, pp. 180-181). به بیان دیگر، اختلاف نظر صرفاً ممکن ارزش معرفتی ندارد و نباید جدی گرفته شود. چون در این نوع از اختلاف نظر هیچ‌گونه ارزیابی‌ای از محتوای رأی مخالف نداریم و اما اگر به محتوای چنین اختلاف نظری و استدلال‌ها و ادله آن دسترسی داشتیم، احتمالاً دیگر با اختلاف نظری صرفاً ممکن مواجه نبودیم. اما سکستوس ظاهراً به پایان ناپذیر بودن یا فیصله‌ناپذیر بودن اختلاف نظر و نیز ناواضح بودن موضوع پژوهش و نیز نبودن معیار حقیقت تکیه می‌کند تا نشان دهد که اختلاف نظر بالفعل و صرفاً ممکن هر دو می‌توانند نشان‌دهنده مخاطره‌ای جدی برای معرفت باشند. این ویژگی‌ها می‌توانند یادآور مفهوم «اختلاف نظر نظام‌مند» در مقاله سنفورد گلدبرگ (Goldberg, 2013) باشند. گلدبرگ در این مقاله برای اختلاف نظرهای نظام‌مند سه ویژگی ذکر می‌کند. (۱) ویژگی محدود نبودن: این اختلاف نظرها محدود نیستند بلکه بخشی از اختلاف نظری گسترده‌ترند و انبوهی از موضوعات مرتبط با آن‌ها محل بحث است. (۲) گستردگی: این اختلاف‌ها صرفاً میان دو نفر برقرار نیست بلکه میان دو گروه (یا بیش از دو گروه) از افراد برقرار است. (۳) ریشه‌دار بودن: این اختلاف‌ها زمانی دراز استمرار و دوام یافته‌اند، به نحوی که طرفین اختلاف پیوسته، در مواجهه با طرف مقابل، به دفاع از رأی خود و پیشبرد مدعای خود پرداخته‌اند و دفاع آن‌ها پذیرای ادله و استدلال‌های مرتبط بوده است. وقتی سکستوس اختلاف نظر درخصوص امور ناواضح را اختلاف نظری فیصله‌ناپذیر می‌پندارد و نبودن معیار حقیقت را یکی از دلایل جدی فیصله‌ناپذیری اختلاف درخصوص چنین اموری می‌پندارد می‌توان این رأی او را با ویژگی شماره (۱) در بیان گلدبرگ مشابه دانست. درخصوص ویژگی شماره (۲) می‌توان کل آثار سکستوس امپیریکوس را نماینده اختلاف نظر گسترده درخصوص امور ناواضح دانست، از معیار حقیقت گرفته تا علت‌شناسی‌های مکاتب مختلف علمی و فلسفی. ویژگی (۳) می‌تواند با ویژگی پایان‌ناپذیری اختلاف نظرهای اصحاب‌آموزه‌ها در نظر سکستوس مشابه باشد. در PH II، 8 آمده است که «در مورد هریک از امور ناواضح، اختلاف نظر بی‌پایان (ἀνήνυτος διφωνία) میان آنان پدید آمده است». البته این ویژگی با ویژگی فیصله‌ناپذیر (ἀνεπίκριτος) بودن اختلاف نظرهای اصحاب‌آموزه‌ها نیز قابل‌مقایسه است. اگرچه مقصود سنفورد گلدبرگ از طرح مفهوم اختلاف نظر نظام‌مند این نیست که به نتایج شکاکانه دامن بزند اما این سه ویژگی به‌خوبی نشان می‌دهند که چرا اختلاف نظر، دست‌کم در فلسفه، می‌تواند شاهد مرتبه بالاتر خوبی باشد برای اینکه پژوهشگر پورونی به تعلیق حکم در بسیاری از گزاره‌های فلسفی منجر داشته شود.

¹ non-localized

² widespread

³ entrenched

اما آنچه سکستوس در این بخش از طرح‌ها در نظر دارد صرفاً امکان اختلاف نظر نیست بلکه استقرایی ست که بر اختلاف نظر ممکن می‌توان بنا کرد. مواردی بوده است که فلان نظر فلسفی با هیچ مخالفتی مواجه نشده است اما، در ادامه، به تدریج مخالفت‌هایی با آن نظر فلسفی ابراز شده است و از قوت آن کاسته شده است و ناچار شده‌ایم حکم را درخصوص آن نظر فلسفی تعلیق کنیم. در نتیجه، می‌توان انتظار داشت که در آینده نیز نظر فلسفی‌ای که اکنون با هیچ مخالفتی مواجه نیست با مخالفت‌هایی مواجه شود. در نتیجه، بهتر است از شتابزدگی پرهیزیم و حکم را درخصوص چنین نظرات فلسفی که با هیچ مخالفتی روبه‌رو نشده‌اند تعلیق کنیم. البته شاید توسل به این استقرا چندان کارا نباشد. زیرا می‌توان پرسید که آیا چنین است که هر نظر فلسفی پیوسته در طی زمان با مخالفت‌هایی مواجه شود؟ آیا هیچ نظر فلسفی نیست که نتوان هیچ مخالفتی را با آن ابراز داشت؟ آیا نمی‌توان از طریق تحلیل مفهومی دریافت که امکان اختلاف نظر داشتن با فلان یا بهمان نظر فلسفی وجود ندارد؟ همچنین آیا پژوهشگر پورونی نباید از تعمیم شتابزده پرهیز کند و، با تعلیق حکم درخصوص اعتبار استقرا، از استقرا برای استنتاج نتایج مورد نظرش پرهیز کند؟

ادعای سکستوس در اینجا می‌تواند این باشد که به‌نحو منطقی وجود ضد استدلالی علیه فلان نظریه‌ای که اکنون قانع‌کننده به نظر می‌رسد ممکن است چون متناقض نیست اما روشن است که چنین امکانی هیچ سودی برای تعلیق حکم مورد نظر سکستوس ندارد. چون هم مستلزم تعهد وی به اصل امتناع اجتماع نقیضین به‌نحو مابعدالطبیعی است و هم هر مهملی را می‌توان در مقام اختلاف نظری ممکن لحاظ کرد. ظاهراً ادعای سکستوس در اینجا این است که به فراستقرایی بدبینانه دریافته‌ایم که هرگاه همه شرایط به نفع فلان نظریه بوده و آن را در نبود هیچ ناقض یا ضد استدلالی تأیید کرده‌ایم در طی زمان دریافته‌ایم که ضد استدلال یا ناقضی برای آن پیدا شده و نظریه‌ای که تصدیقش کرده‌ایم، همچون گذشته قانع‌کننده به نظر نرسیده است. در نتیجه، اگرچه استدلالی اکنون از قوت لازم برخوردار باشد اما این قوت و نبود ناقض آن مجوزی برای تصدیق نیست. بیان سکستوس در اینجا ظاهراً مابعدالطبیعی ست. او می‌گوید که «ممکن است استدلال مقابل استدلالی که اکنون توسط تو مطرح شده، بالفعل از حیث طبیعت امور برقرار باشد (ὁποιεῖσθαι ὡς πρὸς τὴν φύσιν)، اما هنوز بر ما آشکار نشده باشد (μὴ δέπω δ' ἡμῖν φαίνεσθαι)»^۱. ظاهراً مفروض این کلام نوعی واقع‌گرایی مابعدالطبیعی ست. یعنی فرض شده است که اشیا، ویژگی‌ها و روابط در جهان فارغ از اندیشه‌ها و ادراکات ما نسبت به آن‌ها موجودند.^۲ در اینجا اگر ماهیت جدلی شکاکیت پورونی را لحاظ نکنیم، آنگاه چنین اتهامی به سکستوس روا خواهد بود چون روشن است که او خود را به نوعی واقع‌گرایی مابعدالطبیعی متعهد دانسته است. اما از آنجاکه هدف وی ایجاد تکافؤ و پرهیز از شتابزدگی اصحاب آموزه‌ها و تباهی فکری و بی‌تشویشی ناشی از آن است، صرفاً می‌کوشد با توسل به این مبنای مابعدالطبیعی، با طرح اختلاف نظر صرفاً ممکن، به چنان تکافؤی نزدیک شود. بدین‌سان، ضرورتی ندارد که

^۱ ... ἐνδέχεται ... τὸν ἀντικείμενον τῷ ὑπὸ σοῦ ἐρωτηθέντι νῦν λόγῳ ὁποιεῖσθαι μὲν ὡς πρὸς τὴν φύσιν, μὴ δέπω δ' ἡμῖν φαίνεσθαι

^۲ پاتم در یکی از بیان‌های خود واقع‌گرایی مابعدالطبیعی را چنین تعریف می‌کند: «بنابر واقع‌گرایی مابعدالطبیعی، جهان از کلیت متعینی از اشیا مستقل از ذهن تشکیل شده است. یک و فقط یک توصیف کامل و صادق از «نحوه بودن جهان» وجود دارد. صدق شامل نوعی رابطه مطابقت میان کلمات و نشانه‌های ذهن و اشیا خارجی یا مجموعه‌ای از اشیا خارجی است (Putnam, 1981, p. 49)».

این فرض را از قسم مفروضاتی در نظر بگیریم که تعهدی به صدق ایجاد می‌کند یا ترجیحی عقلانی در پس آن است بلکه می‌توان آن را صرفاً ابزاری برای جدل پورونی، به هدف حصول تکافؤ و بی‌تشویشی دانست.

اما برداشتی معرفتی نیز از این امکان مجاز است. بدین معنا که فارغ از اینکه طبیعت به چه‌سان است، تاریخیچه معرفت ما نسبت به جهان این امکان را موجه می‌سازد که هر قدر نظریه‌ای یا بیانی یا استدلالی قوی به نظر آید در آینده نظریه‌ای یا بیانی یا استدلالی به همان اندازه قدرتمند یا قدرتمندتر از آن در مقابل قرار گیرد و همین موجب می‌شود که تصدیق ما نسبت به هر نظریه یا بیان یا استدلال اکنون-ظاهراً-قدرتمند شتابزده باشد.

در بحث از معیار حقیقت، در PH II. 37-40، سکستوس نسخه‌ای دیگر از اختلاف نظر صرفاً ممکن را ترسیم می‌کند که براساس امکان وجود فرادست معرفتی مخالف در آینده بنا شده است. این بندها مؤخر از بحثی‌ست درخصوص اینکه معیار حقیقت چه چیز باید باشد. یکی از شقوقی که بررسی می‌شود این است که انسان باید معیار حقیقت باشد. اما به محض طرح این معیار، این مسئله به وجود می‌آید که کدام انسان و اگر بنا باشد حکیم یا سوفوس را معیار بدانیم، آنگاه این مسئله رخ می‌نماید که کدام حکیم از میان حکما باید معیار در نظر گرفته شود، حکیم رواقی، حکیم اپیکوری یا حکیم کورنائی یا حکیم کلبی؟ بی‌تردید در این خصوص میان اصحاب آموزه‌ها توافقی حاصل نمی‌شود. اما اگر بنا باشد یافتن حکیم را کنار بگذاریم و در پی حکیم‌ترین باشیم

در بادی امر، حتی درباره اینکه چه کسی از دیگران حکیم‌تر است اختلاف خواهند داشت [و] سپس، حتی اگر به اتفاق پذیرفته شود که می‌توان دریافت چه کسی در باب موجودات و رویدادها حکیم‌تر است، باز هم او بدین‌سان شایسته اعتماد نخواهد بود. زیرا از آنجاکه درجات فهم (یا قوه تشخیص) بسیار و تقریباً بی‌نهایت است، می‌گوییم ممکن است شخصی که او را از حیث فهم رویدادها و موجودات، فهم‌تر می‌نامیم، دیگری‌ای نیز پیدا شود که از او فهم‌تر باشد. پس همان‌گونه که ما شایسته می‌دانیم به کسی که اکنون به سبب فهمش در باب رویدادها خردمندتر از دیگران دانسته می‌شود، به همان‌سان به کسی اعتماد کنیم که پس از او پدید خواهد آمد و از او فهم‌تر خواهد بود باید بیشتر اعتماد کنیم.

براساس این رأی، اگر طریقی بیابیم که به واسطه آن به آرای حکیم‌ترین و فهم‌ترین انسان روی زمین برای شناخت حقیقت و رویدادها تکیه کنیم، باز هم تصدیقات او نمی‌تواند راهنمای حقیقت باشد. زیرا این امکان همواره وجود دارد که فردی حکیم‌تر و فهم‌تر از او پیدا شود که رأی او مخالف رأی حکیم‌ترین و فهم‌ترین فرد حال حاضر باشد. این استدلال را می‌توان به شکل زیر صورت‌بندی کرد:

(۱) در همه زمان‌ها حکیم‌ترین و فهم‌ترین فرد معیار حقیقت است؛

(۲) درجات حکمت یا فهم بسیار و تقریباً بی‌نهایت است؛

(۳) براساس (۱) و (۲)، همواره در طول زمان ممکن است درجات بالاتری از حکمت یا فهم در فردی یافت شود؛

در نتیجه، همواره ممکن است حکیم‌ترین و فهمیم‌ترین فرد در زمان حاضر فرادستی داشته باشد که از او حکیم‌تر و فهمیم‌تر است.

در نتیجه، آنچه حکیم‌ترین و فهمیم‌ترین فرد در حال حاضر حقیقت می‌داند ممکن است در آینده حقیقت تلقی نشود.

سکستوس در بحث از معیار حقیقت می‌کوشد نشان دهد که ریشهٔ اختلاف‌نظرهای فیصله‌ناپذیر چیست. بدین‌سان، به نظر می‌رسد که در اختلاف‌نظرهای فلسفی^۱ چون موضوع اختلاف‌نظرها امور ناواضح‌اند و چون اختلاف‌نظرها در خصوص این موضوعات بی‌پایان‌اند، و چون علت این بی‌پایان بودن نبودن معیاری برای حقیقت است، اختلاف‌نظرهای فلسفی هرگز پایان نمی‌پذیرند.

سکستوس در مواردی از قیدهایی از جمله $\alpha\chi\rho\iota\ \nu\tilde{\upsilon}\nu$ (تاکنون)، $\mu\acute{\epsilon}\chi\rho\iota\ \delta\epsilon\upsilon\rho\omicron$ (تا این زمان، تا اینجا)، $\mu\acute{\epsilon}\chi\rho\iota\ \tau\omicron\upsilon\tilde{\nu}$ (تاکنون تا زمان حاضر)، و $\acute{\alpha}\kappa\mu\acute{\eta}\nu$ (هنوز) استفاده می‌کند اما قیدهایی مثل $\sigma\chi\epsilon\delta\omicron\nu\ \dots\ \delta\iota'\ \alpha\iota\tilde{\omega}\nu\omicron\varsigma$ (تقریباً تا ابد) و $\sigma\upsilon\pi\omicron\tau\epsilon$ (هرگز) و نیز عبارت $\acute{\alpha}\kappa\rho\alpha\ \tau\epsilon\theta\eta\lambda\eta$ (ماکاراً ته‌ه‌ل) درختان بلند برویند) حکایت از این دارد که گویا سکستوس به فیصله‌ناپذیر بودن اختلاف‌نظرها در خصوص امور ناواضح باور دارد و، در نتیجه، شکاکیت پورونی جزمیت است از نوع سلبی.^۲ اما ماشوکا معتقد است که به چند دلیل وقتی سکستوس از قیود زمانی در معنای هرگز بهره می‌گیرد مقصودش این نیست که این‌گونه بحث‌ها فیصله‌ناپذیرند و بدین‌سان به جزمیتی سلبی پایبند نیست. قصد سکستوس از به‌کاربردن قیودی که در معنای هرگز به کار رفته‌اند این است که بر اختلاف‌نظرهای گسترده‌ای که میان نظرپردازان وجود دارد تأکید کند. باید سکستوس را این‌گونه فهمید که صرفاً ادعایی تجربی مطرح می‌کند که به‌موجب آن نظرپردازان دربارهٔ هر موضوع ممکن در پژوهش‌های فلسفی پیوسته باهم در اختلاف نظر قرار دارند، از جمله در خصوص اینکه برای حل کردن اختلاف‌نظرهای مرتبه‌اول از چه معیاری باید استفاده کرد (Machuca, 2011, p. 152). درست است که می‌توان قیدهایی زمانی که معنای «هرگز» دارند را در معنای گستردگی اختلاف‌نظرها لحاظ کرد اما اگر با چنین ساختار محکم و سفت‌وسختی همواره هر تلاش برای حصول حقیقت به در بستهٔ اختلاف‌نظرهای بالفعل و صرفاً ممکن بخورد و هرگونه تلاش برای رفع اختلاف‌نظرها با در بستهٔ فقدان معیار مواجه شود، آنگاه این مسئله قابل طرح است که امکان حصول حقیقت چگونه امکانی است؟ ظاهراً چنین امکانی صرفاً امکانی منطقی است، بدین معنا که اگر حقیقت هم حاصل شود تناقضی رخ نخواهد داد. وضعیت ناتوانی انسان در حصول حقیقت که، مشخصاً در الگوهای ده‌گانهٔ آینسیدموس به آن‌ها اشاره می‌شود، هر تلاشی برای حصول حقیقت را به بن‌بست خواهد کشاند و در انتهای هر مسیری این اختلاف‌نظر و الگوهای آگریپایی وابسته به آن‌اند که مسیر هر تلاش استدلالی برای برطرف ساختن اختلاف‌نظرهای ژرف در باب فرایندهای حصول حقیقت و معاییر را به بن‌بست دچار می‌کنند.

^۱ در هر دو نسخهٔ اختلاف نظر سخن از اختلاف‌نظرهای فلسفی و مکاتب فلسفی است.

^۲ نک. Machuca, 2011.

۵. شعارهای شکاکانه در مقام توصیه به جزمیت سلبی

اگر نتیجه حاصل از آنچه تا اینجا گفته شده اتهام جزمیت سلبی در نتایج را علیه پژوهشگر پورونی تقویت کند، اوضاع برای پژوهشگر پورونی از این هم بدتر می شود وقتی ببینیم که سکستوس در PH I. 187-205 فهرستی از φωναι یا شعارها یا عبارات شکاکانه را ذکر می کند. چون این شعارها به پژوهشگر پورونی نهیب می زنند که از تصدیق پرهیز! به طور کلی تمام فونه های (φωναι) پژوهشگرانه پورونی، دو کارکرد دارند. کارکرد نخست این است که، در مقام پژوهش، انفعالات (πάθη) پژوهشگرانه و وضعیت ذهنی (διάθεση) پژوهشگرانه پورونی ها را، پس از استفاده از الگوهای استدلال شکاکانه، و انجام یک دور پژوهش و بررسی درباب موضوع کذاوکذا، ابراز می دارند (PH I.187). کارکرد دوم آمرانه (παράγγελματικῶς) است. در این کاربرد پژوهشگر به خود و دیگر پژوهشگران هشدار می دهد و از تصدیق شتابزده پرهیز می دهد. (PH I.204). در هر دو کارکرد مذکور، به رغم صورت و ساختار خبری، تعبیری که می شود انشایی است نه خبری، و تصدیقی صورت نمی گیرد که پورونی را در دام تناقض گرفتار کند و به جزمیت متهم سازد. این شعارها عبارت اند از:

- 1) οὐ μᾶλλον τόδε ἢ τόδε, ἄνω κάτω (PH I.188-191);

این نه بیشتر از آن، برعکس

- 2) ἀραρία (PH I.192-193);

تصدیق نکردن

- 3) τάχα, οὐ τάχα; ἔξεστι, οὐκ ἔξεστι; ἐνδέχεται, οὐκ ἐνδέχεται (PH I.194-195);

احتمالاً، احتمالاً نه؛ مجاز است، مجاز نیست؛ ممکن است، ممکن نیست.

- 4) ἐπέχω (PH I.196);

تعلیق حکم می کنم

- 5) οὐδὲν ὀρίζω (PH I.197);

تعیین / تحدید نمی کنم

- 6) πάντα ἐστὶν ἀόριστα (PH I.198-199);

همه چیز نامتعیین است

- 7) πάντα ἐστὶν ἀκατάληπτα (PH I.200);

همه نشناختنی اند

- 8) ἀκαταληπτῶ; οὐ καταλαμβάνω (PH I.201);

[در وضعیت] نشناختن هستم؛ نمی شناسم.

- 9) παντὶ λόγῳ λόγος ἴσος ἀντίκειται (PH I.202-205).

در نسبت با هر لوگوس لوگوسی متکافی در مقابل قرار می گیرد.

آنچه میان همه این عبارات مشترک است، به ادعای سکستوس، این است که «صادق بودنشان را در همه موارد به قطع و یقین تصدیق نمی کنیم (PH I.206)» (οὐ διαβεβαιούμεθα). زیرا نیک آگاه است که خود این عبارات از زمره

امور ناواضح اند و، در نتیجه، اذعان می‌کند اگر به قطع و یقین تصدیق شوند «و می‌گوییم آن‌ها می‌توانند به واسطه خودشان از بین برده شوند ($\kappa\alpha\iota\ \upsilon\phi'\ \epsilon\alpha\upsilon\tau\omega\acute{\nu}\ \alpha\upsilon\tau\alpha\varsigma\ \alpha\nu\alpha\iota\rho\epsilon\iota\sigma\theta\alpha\iota\ \lambda\acute{\epsilon}\gamma\omicron\mu\epsilon\nu\ \delta\upsilon\nu\alpha\sigma\theta\alpha\iota$)». او با مثال داروی مسهل می‌کوشد این مطلب را نشان دهد. چون داروی مسهل نه تنها اخلاط بدن را خارج می‌کند بلکه خودش هم از بدن خارج می‌شود. از این رو می‌کوشد که به طرق مختلف دایره کار بست این عبارات را محدود کند.

این عبارات به طور مطلق و نامشروط دلالت بر چیزی ندارند بلکه فقط در نسبت با شکاک است که بر چیزی دلالت می‌کنند (PH I.207). به این معنی که شکاک پورونی ادعا نمی‌کند که این عبارات به نحو مطلق و نامشروط بر چیزی دلالت دارند. روشن است که آنچه این عبارات بر آن دلالت می‌کنند وضعیت یا حالت ذهنی شکاک است. این هشدار حکایت دارد از اینکه در آغاز تمام این عبارات «به نظرم چنین می‌رسد که» مقدر است. همچنین آن موضوعی که ذهن در مواجهه با آن در وضعیت ابوخه قرار گرفته است و شکاک بناست در قالب یکی از آن عبارات آن را بروز دهد درباره همه چیزها، به طور عام، نیست ($\sigma\upsilon\ \pi\epsilon\rho\iota\ \pi\acute{\alpha}\nu\tau\omega\nu\ \tau\omega\nu\ \pi\rho\alpha\gamma\mu\acute{\alpha}\tau\omega\nu\ \kappa\alpha\theta\acute{o}\lambda\omicron\upsilon$) بلکه موضوعی ست که به نحو نظریه‌باورانه درباره آن پژوهش شده و از زمره چیزهای ناواضح ($\acute{\alpha}\delta\eta\lambda\omicron\varsigma$) باشد و باز هم نه هر چیز ناواضحی بلکه چیزهای ناواضحی که پژوهشگر پورونی آن‌ها را بررسی کرده است (PH I.198). در تمام این عبارات، شکاک از آنچه به نظرش می‌رسد سخن می‌گوید و درباره طبیعت زیر نهاد خارجی ($\pi\epsilon\rho\iota\ \tau\eta\varsigma\ \varphi\upsilon\sigma\epsilon\omega\varsigma\ \tau\omega\nu\ \epsilon\kappa\tau\omicron\varsigma\ \upsilon\pi\omicron\kappa\alpha\iota\mu\acute{\epsilon}\nu\omega\nu$) تصدیق به قطع و یقینی نمی‌کند (PH I.208). همچنین چنین نیست که این عبارات از ستون‌های استوار شکاکیت پورونی باشند زیرا که «دعوی لفظی کردن برای پژوهشگر [پورونی] شایسته نیست» (PH I.207). مقصود پژوهشگران پورونی در استفاده از این عبارات این است که آنچه به نظرشان می‌رسد روشن سازند و برایشان علی السویه است ($\acute{\alpha}\delta\iota\varphi\omicron\rho\omicron\upsilon\mu\epsilon\nu$) که این کار را با کدام عبارت انجام دهند (PH I.191).

هشتمین عبارت که شاید معروف‌ترین شعار پورونی‌ها باشد (یعنی در نسبت با هر لوگوس لوگوسی متکافی در مقابل قرار می‌گیرد)، در کارکرد آمرانه‌اش، به پژوهشگر پورونی هشدار می‌دهد و توصیه می‌کند که «در برابر هر لوگوس لوگوسی متکافی در مقابل قرار بده!» و این توصیه روشی است که بناست «پژوهشگران پورونی را از فریب اصحاب آموزه‌ها در ترک پژوهشان بازدارد». این شعار توصیه می‌کند که

در برابر هر لوگوسی که چیزی را به نحو جزئی اثبات می‌کند باید لوگوسی که به نحو جزئی پژوهش

شده است، و از حیث اقناع و عدم اقناع متکافی است و با آن در تعارض است قرار دهیم. (PH I.)

(204)

این شعار و دیگر شعارها، در کارکرد آمرانه‌شان، همواره به پژوهشگر پورونی توصیه می‌کنند که هرگونه نتیجه حاصل از پژوهش را تصدیق نکنند و تصدیق آن را شتابزده بپندارند تا مبادا به دام جزمیت اصحاب آموزه‌ها درافتند. گرچه این شعارها ادعای کلی و ضروری ندارند اما نتیجه آن‌ها منتفی ساختن هرگونه حصول حقیقت است.

نتیجه‌گیری

در این مقاله کوشیدم نشان دهم که پژوهشگران پورونی بدون گرفتار آمدن در جزمیتی سلبی یا ایجابی می‌توانند، با توسل به اختلاف نظر، هرگونه پروژه شناخت یقینی و حصول حقیقت را منتفی سازند. اما اگرچه این پژوهشگران در فرایند اجرای پژوهششان در فیصله‌دادن اختلاف نظرها، در دام جزمیت گرفتار نمی‌آیند اما نتیجه برآمده از این فرایند شانه‌به‌شانه جزمیت سلبی پیش می‌رود، زیرا الگوهای استدلال شکاکانه آگریپایی و طرح اختلاف نظر صرفاً ممکن در نسخه‌های مختلف آن حصول حقیقت را بای نحو کان ناممکن می‌سازند. اگرچه همواره امکان حصول حقیقت وجود دارد اما این امکان صرفاً یک امکان منطقی و امکان در ضعیف‌ترین حالت ممکن است. آن‌ها در دام جزمیت سلبی گرفتار نمی‌آیند چون با افزودن قیودی از جمله «به نظرم می‌رسد که» و قیدهایی زمانی‌ای که حکایت از استنتاج تا حال حاضر دارند هرگونه کلیت و ضرورت را از این حکم که حقیقت در خصوص موضوع کذا و کذا دست‌یافتنی نیست می‌گیرند و در دام جزمیت ایجابی، از طریق تصدیق مفروضاتی ایجابی از جمله واقع‌گرایی مابعدالطبیعی، اصل امتناع اجتماع نقیضین و جز آن، گرفتار نمی‌آیند چون این مفروضات صرفاً کارکرد روشی دارند و از ابزارهای روش پورونی در جدل با اصحاب آموزه‌ها هستند. به این معنا که نه این مفروضات تصدیق می‌شوند و نه در انتخاب آن‌ها در مقام فرض ترجیحی عقلانی وجود دارد. این مفروضات صرفاً پایه بحث و برساختن رأی متکافی متقابل‌اند. بدین‌سان، اگرچه نتوان پژوهشگران پورونی را در روش و شیوه پژوهششان به جزمیت در مبانی متهم کرد اما نتیجه کار چنان شکاکیت رادیکالی ست که هیچ ادعای حقیقت از تور آن نمی‌گریزد و به‌رغم کوشش سکستوس امپیریکوس در آثارش، به‌ویژه در طرح‌ها، برآیند شیوه‌های جدل پورونی نیست مگر عدم امکان حصول حقیقت و این عدم امکان نه امری استقرایی و تجربی، چنان که مورد ادعای سکستوس است، بلکه عدم امکانی ذاتی و روشی است. به این معنا که در ذات عامل معرفتی نقایصی نهفته است (چنان‌که در الگوهای ده‌گانه آینسیدموس تصویر می‌شود) که حصول حقیقت را ناممکن می‌سازد، هرچند که احتیاط پورونی مانع از صدور چنین حکمی باشد.

اصل علی پژوهشگری پورونی، به بیان سکستوس در PHI. 12، امید حصول بی‌تشویشی است و بی‌تشویشی در گام‌های نخست پژوهش پورونی از طریق جست‌وجوی حقیقت دنبال می‌شود اما هرچه مسیر پژوهش پیموده می‌شود امید حصول بی‌تشویشی با ناامیدی از حصول حقیقت همراه می‌شود و همین ناامیدی از حصول حقیقت است که پژوهشگر پورونی را به دامان تعلیق حکم عملاً دائمی اما در شعار گشوده نسبت به حصول حقیقت می‌کشانند. از این‌روست که از دل پژوهش پورونی چیزی جز شکاکیتی ریشه‌ای نسبت به حصول حقیقت بیرون نمی‌آید، چه این شکاکیت ریشه‌ای فضیلت آن باشد چه رذیلتش.

References

Primary Sources

- Annas, J., & Barnes, J. (Trans.). (2000). *Outlines of Pyrrhonism*. Cambridge University Press. (Original work by Sextus Empiricus)
- Bett, R. (Trans.). (2005). *Against the Logicians*, Cambridge University Press. (Original work by Sextus Empiricus)
- Bett, R. (Trans.). (2018). *Sextus Empiricus: Against Those in the Disciplines*. Oxford University Press. (Original work by Sextus Empiricus)
- Pellegrin, P. (Trans.). (1997). *Esquisses Pyrrhoniennes*, Édition du Seuil. (Original work by Sextus Empiricus)
- Pellegrin, P. (Trans.). (2002), *Contre les professeurs*, Édition du Seuil. (Original work by Sextus Empiricus)
- Miller, J. (Trans.). (2018). *Lives of the eminent philosophers*. Oxford University Press. (Original work by Diogenes Laertius)
- Galen. (1985). Three treatises on the nature of science (R. Walzer & M. Frede, Trans.; M. Frede, Intro.). Hackett Publishing Company.

Secondary Sources

- Annas, J., & Barnes, J. (1985). *The modes of scepticism: Ancient texts and modern interpretations*. Cambridge University Press.
- Barnes, J. (1990). *The toils of scepticism*. Cambridge University Press.
- Barnett, Z., & Li, H. (2016). Conciliationism and merely possible disagreement. *Synthese*, 193, 2973–2985. <https://doi.org/10.1007/s11229-015-0898-7>
- Boeri, M. D., & De Brasi, L. (2025). The ancient sceptic attitude and disagreement. In L. De Brasi & M. D. Boeri (Eds.), *Epistemic life in the polis*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-90859-0_3
- Corti, L. (2011). Scepticism and hypothetical method. In A. Longo (Ed.), *Argument from hypothesis in ancient philosophy* (with the collaboration of D. del Forno). Bibliopolis.
- Eichorn, R. (2020). Sextus Empiricus on Isotheneia and Epoche: A Developmental Model. *Sképsis: Revista de Filosofia* 21(11): 188-209.
- Elga, A. (2007). Reflection and disagreement. *Noûs*, 41(3), 478–502. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0068.2007.00656.x>
- Goldberg, S. (2013). Disagreement, defeat, and assertion. In D. Christensen & J. Lackey (Eds.), *The epistemology of disagreement: New essays*. Oxford University Press.
- Hankinson, R. J. (1995). *The sceptics*. Routledge.
- Kelly, T. (2005). The epistemic significance of disagreement. *Oxford Studies in Epistemology*, 1, 167–196.
- Khodafard, I.; Bina-ye Motlagh, S.; Koorang Beheshti, R. (2026). Pyrrhonian Skepticism: a continual search for truth or a permanent suspension of judgment?. *Journal of Philosophical*

- Investigations*, 20(55), 519-540. <https://doi.org/10.22034/jpiut.2026.69462.4244> (In Persian)
- Machuca, D. E. (2011). The Pyrrhonian argument from possible disagreement. *Archiv für Geschichte der Philosophie*, 93(2), 148–161. <https://doi.org/10.1515/agph.2011.007>
- Machuca, D. E. (2021). Can the skeptic search for truth? *Elenchos*, 42(2), 321–349. <https://doi.org/10.1515/elen-2021-0017>
- Matheson, J., & Carey, B. (2012). How skeptical is the equal weight view? In D. E. Machuca (Ed.), *Disagreement and skepticism* (pp. 131–149). Routledge.
- Morison, B. (2026). *Sextus Empiricus*. In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2026 ed.). <https://plato.stanford.edu/archives/spr2026/entries/sextus-empiricus/>
- Palmer, John A. (2000). Sceptical Investigation. *Ancient Philosophy* 20(2): 351-375. <https://doi.org/10.5840/ancientphil200020234>
- Popa, E. O. (2022). On the rational resolution of (deep) disagreements. *Synthese*, 200, Article 270, 1–15. <https://doi.org/10.1007/s11229-022-03753-4>
- Powers, N. (2010). The System of the Sceptical Modes in Sextus Empiricus. *Apeiron* 43(4):157-172.
- Putnam, H. (1981). *Reason, Truth and History*. New York: Cambridge University Press.
- Smith, P. J. (2022). *Sextus Empiricus' Neo-Pyrrhonism*, Springer.
- Striker, G. (1996). On the difference between Pyrrhonists and Academics. In *Essays on Hellenistic epistemology and ethics*. Cambridge University Press.
- Striker, G. (2022). Scepticism as a kind of philosophy. In *From Aristotle to Cicero: Essays in ancient philosophy* (pp. 178–192). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198868385.003.0013>
- Svavarsson, S. H. (2021). Disturbance in the *Outlines* of Sextus Empiricus. *Phronesis*, 66(4), 402–425. <https://doi.org/10.1163/15685284-bja10046>
- Svavarsson, S. H. (2024). Investigation and Tranquillity in Sextus Empiricus. *Phronesis* 69(1):97-121. <https://doi.org/10.1163/15685284-bja10079>
- Weber, M. A. (2017). Armchair disagreement. *Metaphilosophy*, 48(4), 527–549. <https://doi.org/10.1111/meta.12254>
- Woodruff, P. (2010). The Pyrrhonian modes. In *The Cambridge companion to ancient skepticism*. Cambridge University Press.